

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
к. е. н., доцент Уханова І.О.

“ _____ ” _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини»
на тему:
**«Стан та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі послугами між Україною
та ЄС»**

Виконавець:
студентка 4 курсу 43 групи ФМЕ
Сирбу Софія Георгіївна _____

Науковий керівник:
к.е.н, доцент
Воронова О. В. _____

Одеса – 2024 рік

АНОТАЦІЯ

Сирбу Софія Георгіївна. Стан та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі послугами між Україною та ЄС.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини». - Одеський національний економічний університет. - Одеса, 2024 р.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є процес здійснення зовнішньої торгівлі послугами.

В роботі розглянуто сутність та складові зовнішньої торгівлі послугами, чинники, що впливають на зовнішню торгівлю послугами, нормативно-правове регулювання зовнішньої торгівлі послугами

Наведено та проаналізовано стан та динаміку зовнішньої торгівлі послугами між Україною та ЄС, здійснено оцінку чинників, що впливають на зовнішню торгівлю послугами між Україною та ЄС, проаналізовано тенденції розвитку зовнішньої торгівлі послугами між Україною та ЄС.

Визначено основні проблеми та тенденції розвитку зовнішньої торгівлі послугами України, зроблено рекомендації щодо активізації зовнішньої торгівлі послугами України з країнами ЄС

Ключові слова: торгівля, послуги, зовнішня торгівля послугами, Україна, ЄС

ANNOTATION

Syrbu Sofiya Georgiivna. The state and prospects for the development of foreign trade in services between Ukraine and the EU.

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in specialty 292 "International Economic Relations" under the educational program "International Economic Relations". - Odesa National University of Economics. - Odesa, 2024

The bachelor's qualification work consists of three sections. The object of the study is the process of foreign trade in services.

The work examines the essence and components of foreign trade in services, factors affecting foreign trade in services, regulatory and legal regulation of foreign trade in services

The state and dynamics of foreign trade in services between Ukraine and the EU have been presented and analyzed, the factors affecting foreign trade in services between Ukraine and the EU have been assessed, trends in the development of foreign trade in services between Ukraine and the EU have been analyzed.

The main problems and trends in the development of foreign trade in services of Ukraine were identified, recommendations were made regarding the activation of foreign trade in services of Ukraine with EU countries

Keywords: trade, services, foreign trade in services, Ukraine, EU

ЗМІСТ

ЗМІСТ	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ	6
1.1. Сутність та особливості зовнішньої торгівлі послугами	6
1.2. Чинники, що впливають на зовнішню торгівлю послугами	16
1.3. Нормативно–правове регулювання зовнішньої торгівлі послугами	19
Висновки до розділу 1	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС	27
2.1. Характеристика стану та динаміки зовнішньої торгівлі послугами між Україною та ЄС	27
2.2. Оцінка чинників, що впливають на зовнішню торгівлю послугами між Україною та ЄС	34
2.3. Аналіз секторів зовнішньої торгівлі послугами між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ	38
Висновки до розділу 2	45
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС	46
3.1. Рекомендації щодо розвитку секторальної зовнішньої торгівлі послугами України з ЄС	46
3.2. Рекомендації щодо активізації зовнішньої торгівлі послугами України з країнами Прибалтики	52
Висновки до розділу 3	61
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	72

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розвиток міжнародної торгівлі у світовому господарстві є невід'ємною складовою системи міжнародних економічних відносин. Становлення та систематизація форм міжнародної торгівлі є важливим аспектом її розвитку та удосконалення.

Саме завдяки позитивній динаміці експортно-імпортних операцій у світовому господарстві відбувається зростання світового ВВП, активізуються інвестиційні процеси та перелив капіталів, прискореними темпами розвивається сфера послуг – оптова та роздрібна (у т.ч. електронна торгівля), транспортно-транзитні перевезення, страхові та рекламні послуги, укладаються фінансово-кредитні та біржові угоди.

ЄС є важливим торговельним партнером України. Відповідно до обраного Україною євроінтеграційного курсу, обсяги торгівлі послугами з європейськими країнами неухильно зростають.

Однак війна з росією спричинила низку логістичних, фінансових та технологічних проблем, які суттєво ускладнили функціонування торговельних ланцюгів між Україною та ЄС.

Як наслідок, посилився негативний тиск на світові та європейські ринки. Вирішення проблем забезпечення безперебійних процесів з торгівлі послугами з України потребує нестандартних рішень та заходів з боку міжнародної спільноти і є актуальним завданням поточного періоду.

Тому, актуальність обраної теми кваліфікаційної роботи полягає у дослідженні зовнішньої торгівлі послугами між Україною та ЄС на сучасному етапі розвитку для оцінки їх ефективності та удосконалення.

Метою дослідження є дослідження зовнішньої торгівлі послугами між Україною та ЄС та розробка пропозиції щодо їх розвитку.

Для досягнення поставленої мети необхідним є виконання **ряду завдань:**

- дослідити сутність та складові зовнішньої торгівлі послугами;
- визначити чинники, що впливають на зовнішню торгівлю послугами;

- проаналізувати нормативно–правове регулювання зовнішньої торгівлі послугами;
- здійснити характеристику стану та динаміки зовнішньої торгівлі послугами між Україною та ЄС;
- визначити напрямки розвитку зовнішньої торгівлі послугами між Україною та ЄС.

Об’єктом дослідження є процес здійснення зовнішньої торгівлі послугами.

Предметом даного дослідження є теоретичні та науково-практичні засади стану та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі послугами між Україною та Європейським Союзом.

Методи дослідження. Під час виконання кваліфікаційної роботи застосовувалися узагальнений, систематизований і абстрактно-логічний методи, методи угруповання, аналізу і синтезу, графічні та економіко-статистичні методи. Робота здійснена з використанням офісного пакету MS Office - Microsoft Excel.

Інформаційна база. Інформаційною базою дослідження слугували: дослідження провідних вітчизняних і зарубіжних учених. Фактологічною та статистичною основою стали законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти щодо забезпечення міжнародної торгівлі, статистичні матеріали офіційних сайтів держав; матеріали й аналітичні звіти міжнародних компаній, науково–періодична література в контексті міжнародної торгівлі країн ЄС та України в сучасний час.

Структура роботи відповідно до виправлень у роботі.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (54 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 73 сторінки. Основний зміст викладено на 65 сторінках. Робота містить 9 рисунків та 4 таблиці.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ

1.1. Сутність та особливості зовнішньої торгівлі послугами

Зовнішньоекономічні відносини (ЗЕД) між країнами складають складну, багаторівневу систему з прямими та зворотними зв'язками. Необхідність координації останніх зумовлює потребу у зовнішньому впливі, який підпадає під категорію регулюючого. Але й самі суб'єкти відносин здатні впливати на процеси, що відбуваються.

Тому виділяють 3 рівні регулювання ЗЕД:

- мікрорівень - регулюється самими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності;
- макрорівень - державний рівень регулювання - з боку державних інституцій та недержавних національних інститутів;
- мегарівень - регулювання з боку міжнародних організацій (СОТ, ООН тощо).

Мікрорегулювання здійснюється безпосередньо на підприємстві.

Макрорівень регулювання ЗЕД включає дві складові:

- державний контроль;
- регулювання з боку національних недержавних інституцій.

Державний контроль ґрунтується на діяльності центральних і місцевих органів влади та регулюється Конституцією і законами.

Найпоширенішими методами регулювання на макрорівні є тарифи та нетарифні бар'єри. Тариф - це податок, що накладається на імпортовані товари та послуги.

Фундаментальною причиною тарифного регулювання є запобігання зловживанню домінуючим становищем. Існує дві ринкові ситуації, в яких тарифи необхідні для боротьби з домінуванням: неконкурентні або монопольні ринки та конкурентні ринки.

Тарифи використовуються для обмеження торгівлі, оскільки вони підвищують ціни на імпортовані товари та послуги, роблячи їх дорожчими для споживачів. Вони є одним з декількох інструментів, доступних для формування торговельної політики. (міжнародний торговий тариф).

Слова "тариф", "мито" та "митний" зазвичай використовуються як взаємозамінні. Тарифи, які зазвичай нараховуються на імпорт, можуть застосовуватися до всіх іноземних товарів або тільки до товарів, вироблених за межами митного союзу.

Мито є різновидом непрямого податку, який стягується з товарів міжнародної торгівлі. В економічному сенсі воно також є різновидом податку на споживання. Мито, що стягується урядом з імпортованих товарів, називається імпортним митом. Аналогічно, мито, що стягується з експортних товарів, називається експортним митом.

Тариф, який фактично є переліком товарів разом із ставкою (розміром) мита, що підлягає стягненню, прийнято називати митним збором. Тарифи є предметом переговорів і договорів між країнами (Угода з тарифів і торгівлі; торговельна угода; Світова організація торгівлі).

Торговельно - економічні відносини (міжнародна торгівля) - це система економічних відносин між різними країнами у зв'язку з виробництвом, розподілом, обміном або споживанням товарів (або послуг), які відбуваються за межами економіки кожної країни через нескінченні та обмежені ресурсні резерви людських потреб.

Міжнародна торгівля - це добровільний обмін товарами та послугами, що є продуктом інтелектуальної праці, між двома або більше сторонами торгової угоди. Оскільки такий обмін відбувається добровільно, сторони контракту повинні гарантувати, що вони в кінцевому підсумку отримають вигоду від цього обміну.

Така торгівля здійснюється в одній країні з іншими країнами світу. Сюди входить імпорт (import) та експорт (exporting) товарів. В цілому зовнішня торгівля в різних країнах світу становить міжнародну торгівлю.

У сучасній ситуації в міжнародній торгівлі беруть участь всі суб'єкти світогосподарських відносин.

Основою міжнародної торгівлі є міжнародний поділ праці. Розвиток міжнародної спеціалізації виробництва, а також поглиблення поділу праці (загального, часткового або одиничного) формує різні форми за формою і напрямом міжнародної торгівлі. Його глибокий вплив обумовлено науково-технічною революцією, яка прискорить трансформацію всіх елементів продуктивних сил значно більш високої якості і істотне зрушення в географічній і товарній структурі світового товарного потоку.

Міжнародна торгівля вважається найстарішою формою міжнародних економічних відносин, що відображає процес інтернаціоналізації біржової індустрії, і як і раніше є найбільш розвиненим сектором світової економіки, що охоплює понад 80% всіх міжнародних ділових операцій (рис. 1.1).

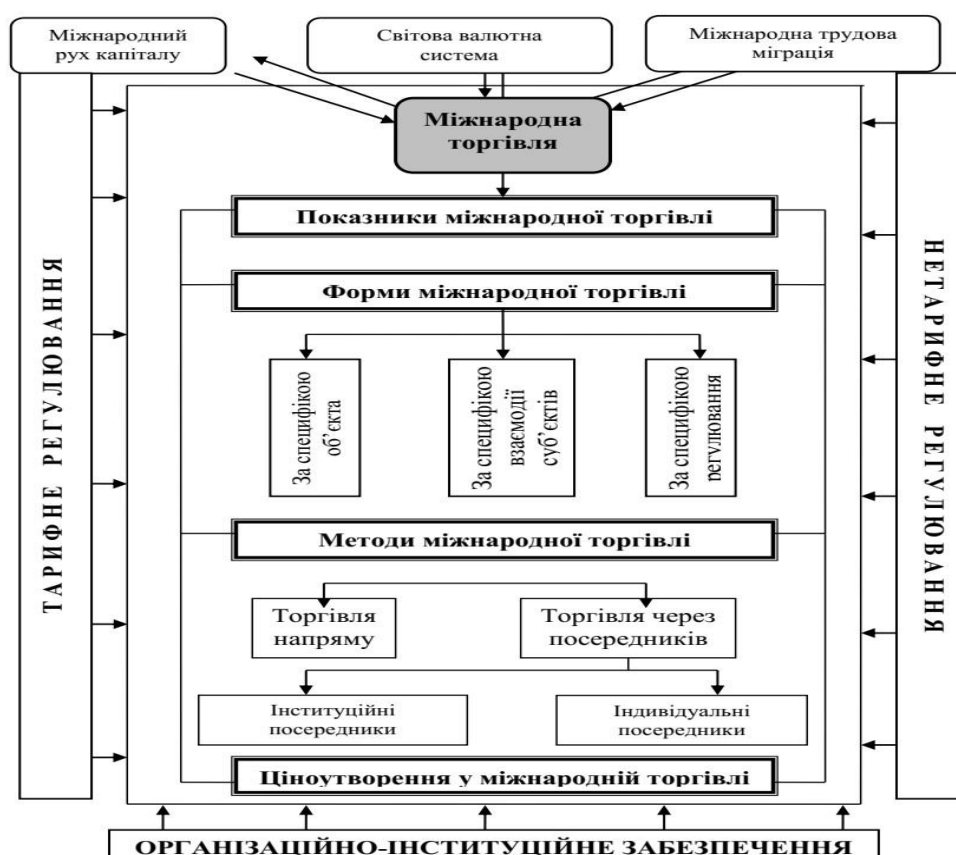

Рис.1.1. Структура міжнародної торгівлі

Джерело: [4]

Важливе місце в системі міжнародних економічних відносин займає міжнародна торгівля, яка відрізняється, перш за все, тим, що завдяки міжнародній торгівлі реалізуються всі форми результатів в потоці світової економіки - експорт капіталу, промислова кооперація, науково-технічне співробітництво.

По-друге, саме розвиток міжнародної торгівлі товарами (продукцією) характеризує динаміку міжнародного обміну послугами.

По-третє, зростання поглиблення міжрегіональних і міждержавних зв'язків є важливою передумовою міжнародної економічної інтеграції.

І по-четверте, Міжнародна торгівля сприятиме подальшому поглибленню інтернаціоналізації міжнародного поділу праці та світових економічних відносин.

Завдяки міжнародній торгівлі перед незалежною державою відкриваються наступні можливості:

- – розширення ринку збуту;
- поглиблюючи досвід, йде сприяння підвищенню продуктивності та ефективному поведженню та використанню виробничих ресурсів у всьому світі;
- існування міжнародної торгівлі здійснюється в рамках міжнародної фінансової системи, яка захищає можливість обміну валют;
- можливість для країн світу використовувати потоки товарів і послуг, капіталу та оборотних коштів з-за кордону для просування своїх власних правил регулювання в інтересах загального розвитку;
- у довгостроковій перспективі це підвищує рівень і якість життя населення країни.

Міжнародна торгівля товарами та послугами є особливою формою процесу обміну товарами та послугами між різними країнами в контексті продавця та покупця.

Прогрес у сфері комунікаційних технологій сприяв росту зовнішньої торгівлі послугами.

Ефективність виробництва послуг має важливий вплив на економічні показники та розвиток. Такі послуги, як транспорт і дистрибуція, освіта і охорона

здоров'я, банківські та фінансові послуги, мають вирішальне значення для країн, що розвиваються, як для створення конкурентоспроможного виробничого сектору, так і, в більш широкому сенсі, для соціального розвитку та зменшення бідності. У багатьох бідних країнах економічний та соціальний розвиток гальмується через відсутність належної базової інфраструктури, такої як дороги, енергопостачання, телекомунікації та громадський транспорт [39].

Тому відкритість для торгівлі послугами може принести значні вигоди, допомагаючи найбіднішим країнам отримувати інфраструктурні послуги за конкурентними на міжнародному рівні цінами. Очікується, що лібералізація транспортних та фінансових послуг, наприклад, значно знизить витрати в торгівлі товарами. Там, де країни відкрилися для міжнародних операцій з послугами, вони підвищили ефективність існуючих національних галузей послуг, залучивши свіжий капітал і створивши стимули для реструктуризації неефективних компаній.

Торгівля послугами має важливі наслідки для платіжного балансу. Багато країн, що розвиваються, отримують вигоду від експорту будівельних, банківських та професійних послуг або від операцій з послугами, що базуються на телекомунікаційних мережах (наприклад, обробка та введення даних і виробництво програмного забезпечення).

Грошові перекази від громадян, які проживають за кордоном, та оплата праці резидентів, які тимчасово працюють за кордоном, є важливими валютними надходженнями, які в деяких країнах конкурують з надходженнями від експорту.

Крім того, міжнародна торгівля послугами має важливий вплив на рух капіталу. За останніми оцінками, майже 60 відсотків міжнародних операцій з надання послуг здійснюються через закордонні філії транснаціональних компаній. Вже зараз майже половина загального обсягу прямих іноземних інвестицій країн ОЕСР припадає на сферу послуг.

Торгівля послугами охоплює чотири способи постачання:

- транскордонне постачання (спосіб 1): споживач послуг знаходиться в країні свого проживання, а постачальник послуг - за межами країни споживача; прикладами є транспортні послуги або торгівля через Інтернет.

- споживання за кордоном (спосіб 2): споживач послуг виїжджає за межі своєї країни і споживає послуги в іншій країні; прикладами є туризм або освіта за кордоном.

- комерційна присутність (спосіб 3): постачальник послуг створює за допомогою прямих іноземних інвестицій підприємство на території споживача і постачає послугу споживачеві; прикладами є послуги, що надаються банками з іноземним капіталом.

- тимчасове переміщення фізичних осіб (спосіб 4): фізична особа, яка є самозайнятою або працює від імені свого роботодавця, переїжджає на територію споживача для надання послуги; прикладами можуть бути послуги, що надаються виїзним інженером на місці.

Поняття "послуги" охоплює широкий спектр економічної діяльності. До сфери послуг належать такі важливі галузі сучасної економіки, як телекомунікації, транспорт, освіта, охорона здоров'я, туризм, будівництво та фінанси, сукупна частка яких становить понад 60% ВВП у розвинених країнах [1, с. 447].

У п'ятдесятих-шістдесятих роках минулого століття вітчизняні та міжнародні науковці звернули особливу увагу на сферу послуг, і сьогодні в зарубіжних університетах та коледжах налічується вже близько 70 дослідницьких груп, які вивчають менеджмент та маркетинг послуг. Перші вітчизняні публікації на цю тему з'явилися на початку 1990-х років.

Однак, незважаючи на зростаючу увагу економічної науки до сфери послуг, наразі не існує єдиної класифікації та єдиного визначення категорії "послуга".

Узагальнюючи дослідження з приводу визначення поняття "послуга", можна навести наступне визначення: послуга - це процес, який поєднує в собі одночасне надання та отримання вигоди іншими суб'єктами для задоволення їхніх потреб, переважно в нематеріальній формі та на комерційній основі.

Запропоноване визначення дозволяє виділити три основні характеристики послуг:

По-перше, послуги є результатом діяльності, спрямованої на задоволення потреб, а не процесом;

По-друге, важливою характеристикою послуг є їх комерційний характер; і

По-третє, результат послуги є нематеріальним. Іншими словами, процес надання послуги не призводить до отримання споживачем конкретної матеріальної вигоди.

Що стосується класифікації послуг, то навіть у найпоширеніших міжнародних класифікаційних системах кількість і зміст статей варіюється. Наприклад, класифікація послуг ГАТС/COT поділяє послуги на 600 категорій, що включають 12 розділів, 55 статей і 116 підзаголовків.

МВФ виокремлює такі види послуг на основі власних класифікаційних критеріїв: морський транспорт, інші транспортні послуги, подорожі, інші приватні послуги та інші державні послуги.

Відповідно до підходу, прийнятого ЮНКТАД (Організацією Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку), існує вісім видів послуг: фінансові, комунікаційні, будівельні, проектні та інжинірингові, транспортні, професійні та ділові (юридичні, медичні тощо), комерційні, туристичні та аудіовізуальні.

ISI (Міжнародна стандартна галузева класифікація), МБ та ОЕСР виділяють чотири різні групи послуг: споживчі послуги (туризм, готельні послуги), соціальні послуги (освіта, охорона здоров'я), виробничі послуги (інжиніринг, консалтинг, фінансово-кредитні послуги) та послуги розподілу (торгівля, транспорт).

Згідно з класифікацією послуг за способом реалізації, послуги поділяються на чотири основні групи відповідно до місцезнаходження виробника та споживача в момент споживання [3, с. 46]:

- Послуги надаються в місці споживання.
- Послуги споживаються за кордоном, що визначає мобільність споживачів послуг.
- Послуги надаються як у місці споживання, так і за кордоном.
- Послуги не переміщуються з однієї країни в іншу. Загалом до міжнародних послуг належать транспортні, комунікаційні, туристичні, консалтингові, інжинірингові, будівельні, інформаційні, юридичні, страхові, брокерські, фінансові, освітні та медичні послуги.

Специфіка того чи іншого виду послуг визначається характером учасників ринку послуг та порядком їх взаємодії, технологією надання послуги, а також характером і призначенням послуги.

Іншими словами, об'єктивними критеріями класифікації послуг є характер і фактори діяльності учасників послуги, тобто суб'єкт послуги, суб'єкт і об'єкт послуги, відносини між учасниками ринку послуг і механізми реалізації послуги [4, с. 101].

Міжнародні послуги можна класифікувати за критерієм того, чи пов'язані вони з процесами торгівлі товарами, рухом капіталу та виробничою кооперацією, таким чином: послуги, пов'язані з торгівлею; транспортні послуги, технічне обслуговування, страхування тощо; послуги, пов'язані з інвестиціями та виробничою кооперацією; передача технологій, готельні послуги, професійні послуги тощо.

Виходячи із загальної класифікаційної схеми, Світовий банк виокремлює такі види послуг:

- 1) факторні послуги: послуги, пов'язані з рухом капіталу, робочої сили та інших компонентів і засобів виробничого процесу;
- 2) нефакторні послуги: нефінансові послуги (транспорт, туризм та інші нефінансові послуги).

У системі міжнародної торгівлі послугами виділяють два блоки:

Структурними та галузевими компонентами системи міжнародної торгівлі послугами є інформаційні послуги, міжнародний транспорт, банківські та страхові послуги і міжнародний туризм як фактори, що сприяють міжнародній економічній діяльності.

Виробничі та комерційні послуги, що входять до системи міжнародної торгівлі послугами, включають лізинг, франчайзинг, інжиніринг, обмін ліцензіями та міжнародні лізингові операції.

Слід зазначити, що різні міжнародні організації по-різному проводять теоретичні класифікаційні підходи згідно до яких розмежовують загальні міжнародні види послуг. При всій різноманітності послуг їх об'єднують в кілька груп (табл. 1.1 та 1.2).

Таблиця 1.1

Класифікація послуг за сферою та видами

Види	Сфера використання
Виробничі	Лізинг, ремонт та обслуговування устаткування, інжиніринг
Розподільні	Зв'язок, торгівля, транспорт
Професійні	Фінансові, рекламні, банки, консультаційні, страхові
Споживчі	Послуги пов'язані з відпочинком та домашнім господарством
Суспільні	Радіо, культура, ТБ, освіта

Джерело: складено за [52].

Таблиця 1.2

Нові види послуг

Види	Сфера використання
Послуги з виховання і навчання дітей	Няні, гувернантки, приватні дитячі школи та садки
Ділові і професійні послуги	Розміщення тимчасово вільних коштів, рекламні послуги, маркетингові, торгівля нерухомістю, електронний секретар
Послуги з догляду за тваринами	Годування, лікування, готелі для тварин, прогулянки

Джерело: складено за [52].

Генеральна угода про торгівлю послугами передбачає такі способи поставки послуг на міжнародний ринок [53]:

– поставка послуг юридичним та фізичним особам з однієї країни до іншої або транскордонна поставка. З цією метою використовують міжнародні телекомунікації, транспорт, пошту тощо;

– споживання за кордоном. Наприклад, надання будь-якої послуги на території однієї країни іноземцю (надання медичної допомоги споживачеві однієї країни у медичному закладі іншої);

– надання послуги з однієї країни завдяки комерційній присутності на території іншої країни або комерційна присутність. Наприклад, банківська послуга надається за допомогою відділення іноземного банку;

– присутність фізичних осіб. Йдеться, наприклад, про безпосереднє пересування фізичних або юридичних осіб через державний кордон. Це може бути приїзд службовця підприємства до іншої країни для надання певної послуги, яка відноситься до сфери діяльності цієї особи (консультування щодо налагодження або встановлення роботи);

– деколи для надання послуг можуть використовувати декілька способів поставки.

Отже, послуги - це не тільки товар, що продається на світовому ринку, але й його потужний двигун, фактор, який все більше визначає параметри, тенденції і навіть характер процесу глобалізації.

Порівняно з традиційною торгівлею товарами, зовнішня торгівля послугами має низку особливостей:

– на відміну від товарів, послуги надаються (виробляються) і споживаються майже одночасно і не зберігаються. Тому надання більшості видів послуг базується на безпосередніх контактах між виробниками та споживачами, що вимагає або більшої присутності безпосередніх виробників послуг за кордоном, або присутності іноземних споживачів у країні-виробнику;

– зовнішня торгівля послугами тісно пов'язана з торгівлею товарами і має все більший вплив на торгівлю товарами (аналіз ринку, маркетингові консультації, транспорт, реклама, перед- і післяпродажне обслуговування);

– крім того, у багатьох країнах транспорт і зв'язок, фінансові та страхові послуги, а також наука традиційно повністю або частково належать державі і суворо контролюються нею, що призводить до більших протекціоністських перешкод і

бар'єрів для конкуренції в зовнішній торгівлі послугами, ніж у зовнішній торгівлі товарами;

- на відміну від товарів, не всі види послуг придатні для широкого залучення до міжнародного обміну;

- процеси лібералізації, інтеграції та глобалізації в сучасній світовій економіці призвели до активного розвитку сектору послуг у більшості країн світу. Так, у розвинених країнах світу частка сектору послуг у структурі ВВП перевищує 70% і в ньому зайнято близько 65% працездатного населення світу (до 75% у США) [5, с. 180].

Таким чином, міжнародна торгівля послугами – це система товарно-грошових відносин між суб'єктами різних країн із приводу купівлі-продажу послуг. Її ще можна тлумачити як зв'язки країн задля вивезення (експорт) та ввезення (імпорт) послуг. За допомогою міжнародного обміну послугами відбувається посилення спеціалізації, розширення масового виробництва, впровадження нових технологій, підвищення зайнятості, соціально-економічні зміни, демографічні зміни, зростаючий достаток.

1.2. Чинники, що впливають на зовнішню торгівлю послугами

Світовий ринок послуг сьогодні охоплює широкий спектр різноманітних сфер надання послуг на міжнародному рівні. На його розвиток впливає безліч факторів, які можна згрупувати до категорії мікро- та макросередовища. До мікросередовища належать такі фактори, як зміни в уподобаннях споживачів, рівень конкуренції, надійність постачальників і співпраця з партнерами. Водночас макросередовище включає загальний рівень економічного розвитку, політичну стабільність, законодавчі зміни, а також технологічні та соціокультурні фактори.

Економічні умови, такі як інфляція та валютні курси, і технологічні зміни, сприяють інноваціям та вдосконаленню послуг, що є критичними для підтримки конкурентоспроможності на глобальному ринку. (Рис.1.2.).

Рис. 1.2 Чинники розвитку міжнародного ринку послуг

Джерело: [42]

Серед факторів макросередовища найбільший відсоток впливу мають економічні фактори. До яких належать субсидії, демпінг та антидемпінгові розслідування, технічні бар'єри та стандарти, квотування, мита, ліцензування як імпорту так і експорту, валютні курси, відкритість економіки, макроекономічна політика [40].

До факторів макросередовища, які мають безпосередній вплив на розвиток зовнішньої торгівлі послугами також можна віднести:

- поглиблення міжнародного поділу праці та інтернаціоналізація виробництва;
- впровадження результатів науково-технічної революції, зокрема оновлення основного капіталу, появу нових секторів економіки та реконструкцію традиційних секторів економіки;
- активізування діяльності транснаціональних компаній на світових ринках;
- досягнення лібералізації міжнародної торгівлі на багатосторонній основі, зокрема шляхом скасування торговельних обмежень, створення вільних економічних зон і запровадження спільного підприємництва;
- розвиток торговельно-економічної інтеграції шляхом створення зон вільної торгівлі, формування спільних ринків і валютно-економічних союзів;

– отримання політичної незалежності територіями, які раніше належали до колоніальних імперій, і поява «нових індустріальних держав» [41].

Не менш важливим чинником, що впливає на зовнішню торгівлю послугами є тенденції розвитку та змін на ринку послуг.

До основних тенденцій розвитку міжнародного ринку послуг можна віднести:

- збільшення обсягів інформатизаційного бізнесу;
- подальше поширення Інтернет–технологій;
- створення нових можливостей розвитку комп'ютерних, телекомунікаційних послуг;
- ріст обсягів міжнародного консультаційного бізнесу;
- найбільш динамічні форми міжнародного бізнесу «старі» фінансово–кредитні та страхувальні послуги;
- розвиток туризму;
- незважаючи на зростання абсолютних показників, значно знизилася питома вага транспортних послуг;
- поява на ринку нових венчурних фірм, посилення позицій на міжнародному ринку послуг великих ТНК.

Однією з основних тенденцій розвитку міжнародного ринку послуг є також міжнародний інформаційний обмін – це передача і отримання інформаційних продуктів та надання інформаційних послуг одній країні через державний кордон іншої країни.

Об'єктами міжнародного інформаційного обміну є: документована інформація; інформаційні продукти та інформаційні ресурси; інформаційні послуги, засоби інформаційного обміну.

На стрімке зростання світового ринку послуг значною мірою впливають також такі фактори:

- науково-технічний розвиток та впровадження нових технологій створюють необхідні умови для подальшого поглиблення спеціалізації економіки та посилення тенденцій соціалізації у сфері послуг;

- тривале економічне відновлення у більшості країн світової економіки призвело до підвищення темпів економічного зростання, ділової активності, продуктивності праці, прибутковості підприємств та платоспроможності населення;
- теіндустріалізація розвинених країн і трансформація національних економік у так звані "економіки послуг" (як відомо, промисловий розвиток призводить, в першу чергу, до вивільнення робочої сили, яка поглинається сферою послуг, що відповідно розширюється).
- переосмислення зайнятості призводить до збільшення кількості зайнятих у секторі послуг (наприклад, за останнє десятиліття середній темп зростання зайнятості у секторі послуг становив 5,7%);
- байдужість до незворотних втрат природних ресурсів; розвиток продуктивних сил через спеціалізацію та кооперацію виробництва, що зменшує неефективний експорт.

Слід також відмітити, що для багатьох країн сектор послуг є однією з найважливіших складових економіки, є джерелом довгострокового економічного зростання, а для деяких навіть більш важливим, ніж промисловість. У зв'язку з чим, зростання ринків послуг у міжнародному масштабі зумовлене дематеріалізацією виробництва, інтелектуалізацією праці та інформатизацією економічних відносин, що призводить до збільшення споживання різних видів послуг.

1.3. Нормативно–правове регулювання зовнішньої торгівлі послугами

Для розширення зовнішньої торгівлі послугами та диверсифікації світового ринку послуг необхідно створювати механізми регулювання та сприяти їх адаптації до сучасної специфіки цієї сфери міжнародної економічної діяльності.

Регулювання міжнародної торгівлі послугами здійснюється на таких рівнях:

- на національному рівні – у вигляді правової діяльності та нормативної регламентації, організаційно-інституційної політики держав;
- на рівні двосторонніх угод, наприклад, щодо поліпшення транспортного обслуговування рухомим складом пасажирів, вантажів, а також перекачування газу,

нафти трубопроводами; Міжнародні послуги у сфері виробництва кооперування та реклами: специфіка перехідної економіки;

- у рамках багатосторонніх, регіональних проектів;
- на рівні світових організацій – передусім у рамках системи ГАТТ/СОТ, укладення Генеральної угоди з торгівлі послугами (ГАТС) [42].

Основу міжнародного механізму регулювання послуг має забезпечувати дієвість наступних принципів:

- забезпечення рівних конкурентних можливостей для всіх країн, вільне входження в ринок, зняття істотних обмежень і бар'єрів у вигляді тарифів, мит, податків, демпінгу;
- режим найбільшого сприяння, що дозволяє країнам безперешкодно брати участь у світовому ринку послуг, надання певної підтримки з боку держави суб'єктам ринку, заохочення експорту і імпорту послуг;
- специфічне та диференційоване ставлення до країн, що розвиваються, в частині зняття обмежень на надання сучасних послуг, особливо технологічних, розширення можливостей цих країн щодо участі в якості експортерів і імпортерів на ринках послуг, надання окремим країнам з найменш розвиненою економікою допомоги у використанні технологій, придбанні патентів і ліцензій, розвитку туристичних послуг, консалтингу і інжинірингу.

Важливу роль відіграють двосторонні угоди, як галузеві так і торговоекономічні, в яких розглядаються окремі аспекти торгівлі послугами і капіталовкладень у цю сферу.

Іншою формою є багатостороннє регулювання торгівлі послугами в рамках міжнародних організацій. Підготовкою угод з цих питань займаються спеціалізовані міжурядові організації, наприклад ІКАО (Організація міжнародної цивільної авіації), ІМО (Міжнародна морська організація), ВОТ (Всесвітня організація з туризму) та ін. Усе більш важливе місце питанням регулювання ринку послуг відводиться у роботі такої найвідомішої організації, як ООН і спеціалізованих структурних підрозділів, що входять до її складу, таких як ЕКОСОР (Економічна і соціальна рада), ЮНКТАД

(Конференція ООН з торгівлі і розвитку), ЮНСІТРАЛ (Комісія ООН з прав Міжнародної торгівлі) та ін. [54, с. 117-121].

ГАТС містить загальні концепції, принципи і правила з торгівлі послугами, а також конкретні зобов'язання щодо лібералізації торгівлі в секторах і підсекторах послуг.

До найбільш важливих загальних зобов'язань відносяться наступні:

1) прозорість правил з торгівлі послугами: створення інформаційних і контактних пунктів. Кожна країна-член повинна створити не менше одного інформаційного пункту, в якому інші країни зможуть одержати інформацію про чинне законодавство і норми щодо торгівлі послугами в тих секторах, що їх цікавлять. Крім того, розвинуті країни для допомоги постачальникам послуг із країн, що розвиваються, повинні створювати контактні пункти, які зобов'язані надавати інформацію про технологію послуг, про комерційні і технічні аспекти надання послуг, про реєстрації, визнання й отримання професійних кваліфікацій; взаємне визнання кваліфікації, необхідної для надання послуг. Фізичні і юридичні особи, що надають послуги, повинні одержати сертифікати або ліцензії та інші документи, що надають право займатися цією діяльністю. Тому країни-члени повинні укласти двосторонні і багатосторонні угоди для взаємного визнання кваліфікації, щоб одержати дозвіл на те, щоб займатись цією діяльністю;

2) правила щодо монополій, ексклюзивних постачальників послуг і іншої ділової практики, що обмежує конкуренцію. Постачальники послуг часто є монополістами на місцевих ринках. Крім того, уряди іноді надають ексклюзивні права на торгівлю послугами обмеженій кількості постачальників. Це забороняється правилами ГАТС. Якщо ж виникає така проблема, то постачальники послуг мають право обмежити торгівлю;

3) розширення режиму найбільшого сприяння і використання національного режиму;

4) заходи, спрямовані на лібералізацію торгівлі, зокрема, на забезпечення більшої участі країн, що розвиваються [53].

Право на надання послуг виникає на підставі сертифікатів, ліцензій та інших документів. ГАТС заохочує країн-учасниць укладати двосторонні та багатосторонні угоди щодо взаємного визнання кваліфікацій, необхідних для отримання документів, що підтверджують право на надання послуг. Такі системи взаємного визнання слід тримати відкритими для приєднання до них інших країн-учасниць, якщо вони доведуть, що їхні національні стандарти і вимоги відповідають міжнародним. Захист національного надавача послуг відбувається не за допомогою заходів, що вживаються на кордоні, а в результаті законодавчого регулювання іноземних прямих інвестицій.

Захист національного надавача послуг відбувається не за допомогою заходів, що вживаються на кордоні, а в результаті законодавчого регулювання іноземних прямих інвестицій. Відповідно до угоди насамперед слід лібералізувати доступ до ринків послуг надавачам з країн, що розвиваються. Цим країнам дозволяється жорсткіше застосовувати протекціонізм національної індустрії послуг, зокрема, допускати іноземних конкурентів у меншу кількість секторів, лібералізувати менше типів угод, а також вимагати від іноземних інвесторів утворювати спільні підприємства з національними надавачами послуг і надавати національним компаніям доступ до інформації іноземних компаній та їх каналів збуту.

У ГАТС містяться положення, що регулюють винятки із загальних правил цієї угоди (у зв'язку з економічною інтеграцією, платіжним балансом, інтеграцією ринку праці, етикою, охороною здоров'я людини, охороною навколишнього середовища, безпекою держав).

Уряд України прагне зменшити тиск та обмежувальні заходи на зовнішню торгівлю і тому підготував проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність".

У зв'язку з цим запропоновано такі заходи: лібералізація регулювання зовнішньоекономічної діяльності шляхом внесення змін до деяких нормативно-правових актів з метою скасування окремих видів обмежень зовнішньоекономічної діяльності; надсилання офіційних попереджень суб'єктам господарювання перед застосуванням санкцій з пропозицією надати матеріали щодо підстав для

незастосування санкцій; закріплення за ініціаторами застосування спеціальних санкцій обов'язку передбачити обов'язок ініціаторів спеціальних санкцій подавати клопотання про скасування санкції одразу після отримання матеріалів про скасування санкції.

Таблиця 1.2

Вигоди проекту Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про
зовнішньоекономічну діяльність”

Об'єкт впливу	Вигоди	Витрати
Держава	Пожвавлення зовнішньоторговельного обороту.	Відсутні.
Суб'єкти господарювання	Впевненість в неможливості державних органів заборонити здійснення зовнішньоекономічних операцій.	Відсутні.
Населення	Забезпечення безперервної роботи населення на підприємствах, які спеціалізуються на здійсненні зовнішньоекономічних операцій.	Відсутні.

Джерело: складено за [25].

Очікується, що внесення змін до Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність", а саме скасування штрафних санкцій та спрощення системи застосування спеціальних санкцій, зменшить навантаження на контролюючі органи в цих секторах.

Розширення міжнародної торгівлі послугами та диверсифікація світового ринку послуг посилюють потребу розвивати відповідні механізми регулювання та сприяти їх адаптації до сучасної специфіки цієї сфери міжнародної економічної діяльності шляхом розробки заходів на різних рівнях як зусиллями окремих урядів, так і в міжнародному масштабі.

Таким чином, зовнішня торгівля послугами регламентуються нормативно-правовою базою:

- на національному рівні (наприклад, у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність»);

- на міжнародному рівні у рамках міжнародних правових актів (наприклад, Угода про асоціацію між Україною та ЄС), а також неписаних домовленостей, що регламентують міжнародний рух активів і захист прав та інтересів юридичних і фізичних осіб.

Висновки до розділу 1

Міжнародна торгівля - це добровільний обмін товарами та послугами, що є продуктом інтелектуальної праці, між двома або більше сторонами торгової угоди. Оскільки такий обмін відбувається добровільно, сторони контракту повинні гарантувати, що вони в кінцевому підсумку отримають вигоду від цього обміну.

Зовнішня торгівля послугами є особливою формою процесу обміну послугами між різними країнами в контексті продавця та покупця. При цьому послуга - це процес, який поєднує в собі одночасне надання та отримання вигоди іншими суб'єктами для задоволення їхніх потреб, переважно в нематеріальній формі та на комерційній основі.

До основних характеристик послуг відноситься те, що вони є результатом діяльності, спрямованої на задоволення потреб, а не процесом; мають комерційний характер; результат послуги є нематеріальним.

До сфери послуг належать такі важливі галузі сучасної економіки, як телекомунікації, транспорт, освіта, охорона здоров'я, туризм, будівництво та фінанси.

Міжнародні послуги можна класифікувати за критерієм того, чи пов'язані вони з процесами торгівлі, рухом капіталу та виробничою кооперацією.

Торгівля послугами охоплює чотири способи постачання: транскордонне постачання, споживання за кордоном, комерційна присутність, тимчасове переміщення фізичних осіб.

Порівняно з традиційною торгівлею товарами, зовнішня торгівля послугами має низку особливостей: послуги надаються (виробляються) і споживаються майже одночасно і не зберігаються; зовнішня торгівля послугами тісно пов'язана з торгівлею товарами і має все більший вплив на неї; наявність більших протекціоністських перешкод і бар'єрів для конкуренції в зовнішній торгівлі послугами, ніж у зовнішній торгівлі товарами; на відміну від товарів, не всі види послуг придатні для широкого залучення до міжнародного обміну; процеси

лібералізації, інтеграції та глобалізації в сучасній світовій економіці призвели до активного розвитку сектору послуг у більшості країн світу.

Таким чином, зовнішня торгівля послугами – це система товарно-грошових відносин між суб'єктами різних країн із приводу купівлі-продажу послуг. Її ще можна тлумачити як зв'язки країн задля вивезення (експорт) та ввезення (імпорт) послуг. За допомогою міжнародного обміну послугами відбувається посилення спеціалізації, розширення масового виробництва, впровадження нових технологій, підвищення зайнятості, соціально-економічні зміни, демографічні зміни, зростаючий достаток.

Світовий ринок послуг сьогодні охоплює широкий спектр різноманітних сфер надання послуг на міжнародному рівні. На його розвиток впливає безліч факторів, які можна згрупувати до категорії мікро та макросередовища.

Для розширення зовнішньої торгівлі послугами та диверсифікації світового ринку послуг необхідно створювати механізми регулювання та сприяти їх адаптації до сучасної специфіки цієї сфери міжнародної економічної діяльності.

Регулювання міжнародної торгівлі послугами здійснюється на національному рівні; на рівні двосторонніх угод; у рамках багатосторонніх, регіональних проєктів; на рівні світових організацій.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

2.1. Характеристика стану та динаміки зовнішньої торгівлі послугами між Україною та ЄС

Україна є європейською країною і прагне приєднатися до Європейського Союзу (ЄС). Наразі вона отримала статус кандидата на вступ до ЄС.

Одним із напрямків зближення та співпраці України з країнами ЄС є взаємна зовнішня торгівля товарами та послугами. Цьому сприяє зручне географічне розташування України та наявність спільних кордонів з деякими країнами-членами ЄС.

Оскільки торгівля України з країнами ЄС займає значну частку в загальному обсязі зовнішньої торгівлі, доцільно більш детально проаналізувати фінансові аспекти таких відносин. Це особливо актуально в контексті стратегії економічного відновлення України після війни.

Конкурентоспроможність та успіх на європейському ринку залежить насамперед від самих компаній або окремих підприємців. Збільшенню кількості гравців на нашому ринку має сприяти підвищення їхнього рівня бізнес-культури, здатності до засвоєння нових знань та способів роботи, прозорості, вивчення англійської мови тощо.

Зовнішня торгівля є джерелом грошового забезпечення національної економіки та одним із ключових напрямків економічного розвитку [48].

Розгляд зовнішньої торгівлі України висвітлено в додатку Б.

Розглянемо основні показники зовнішньої торгівлі послугами України з країнами ЄС.

Експорт та імпорт послуг України в період 2013-2020 років демонстрували тенденції, пов'язані з загальним станом розвитку української економіки. Одним з наслідків політичної та економічної криз 2014-2015 років стало драматичне падіння обсягів міжнародної торгівлі товарами та послугами України, в тому числі й з ЄС.

Відтак, обсяг експорту послуг до ЄС впав до мінімального значення у 2,9 млрд дол. США у 2015 році, а імпорту - до 2,4 млрд дол. США у 2016 році (Рис 2.1).

ПВЗВТ набула чинності 1 січня 2016 року, позитивно вплинувши на динаміку та відновлення торгівлі послугами. Відновлення докризових обсягів експорту послуг до ЄС зайняло 4 роки, тому у порівнянні з 2013 роком він зріз лише на 6,5% та становив 4,5 млрд дол. США у 2019 році. У 2020 році експорт послуг до ЄС втримався на рівні 2019 р.

Водночас імпорт європейських послуг все ще залишається нижчим за докризовий рівень. У 2019 році обсяг імпорту послуг з ЄС відновився до 3,7 млрд дол. США, що на 11,5% менше за показник 2013 року. У 2020 році імпорт послуг з ЄС до України знову впав на більше, ніж на 20%.

Зростання експорту послуг з України до ЄС було вищим у порівнянні зі зростанням експорту до інших країн. Експорт послуг з України до ЄС почав зростати у 2016 році й протягом наступних 4 років зростав в середньому на 13,2% в рік -загалом на 52,6%. Зростання експорту послуг до решти країн світу за цей період було в середньому на рівні 15,9% в рік. Проте якщо виключити експорт до Росії (який здебільшого включав послуги трубопровідного транспорту), то зростання експорту послуг до решти країн становило в середньому 7,9% щороку - всього на 31,6% протягом 2016-2019 років.

Рис.2.1. Експорт послуг України до ЄС та решти світу
Джерело: [24]

Таблиця 2.1.

Зовнішня торгівля послугами України з країнами ЄС

	2019	2020	2021	
Послуги				
країни ЄС, млн.дол. США				EU countries, mln. USD
експорт	3864,6	3825,4	4423,0	exports
% до попереднього року	112,3	99,8	115,6	% to previous year
імпорт	3118,1	2407,4	3333,4	imports
% до попереднього року	111,1	78,5	138,5	% to previous year
сальдо	746,5	1418,0	1089,6	balance
коефіцієнт покриття експортом імпорту	1,24	1,59	1,33	exports to imports ratio
питома вага в загальному обсязі, %				% of the total volume
експорт	24,7	33,1	34,6	exports
імпорт	44,4	41,0	41,8	imports

Джерело: [24]

За результатами 2022 року питома вага торгівлі послугами з ЄС склала 53,6% від загального обсягу торгівлі України (рис. 2.2).

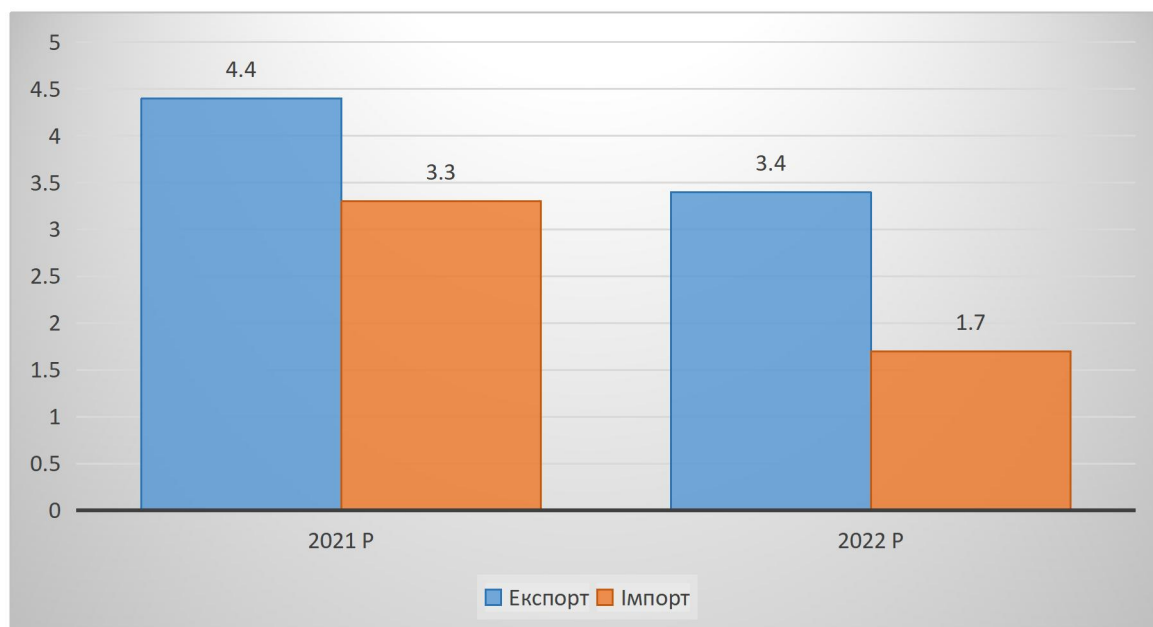

Рис. 2.2. Динаміка експорту та імпорту торгівлі послугами України з ЄС за 2021-2022 рр., млрд дол. США

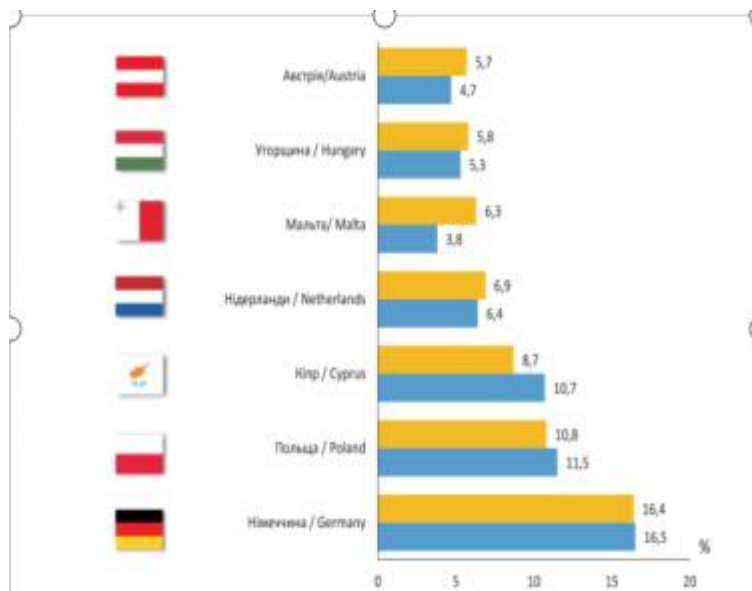
Джерело: побудовано автором на основі [51]

Послуги, які експортувались у 2022 році до ЄС:

- послуги у сфері телекомунікацій – 34,2% (↓10,8%);
- транспортні послуги – 24,5% (↓27,1%);
- послуги з переробки матеріальних ресурсів – 22,3% (↓20,9%);
- ділові послуги – 13,2% (↓26,0%);
- послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю – 2,8% (↑90,2%).

Послуги, які імпортувались Україною у 2022 році з ЄС:

- транспортні послуги – 40,1% (↓18,6%);
- ділові послуги – 17,8% (↓52,2%);
- послуги у сфері телекомунікацій – 13,5% (↓43,4%);
- роялті та інші ПІВ – 9,9% (↓57,6%);
- послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю – 7,3% (↓45,4%).

Жовтий - 2020

Блакитний - 2023

Рис. 2.3. Основні країни-партнери ЄС в експорті послуг у 2020–2023 роках
Джерело: [24]

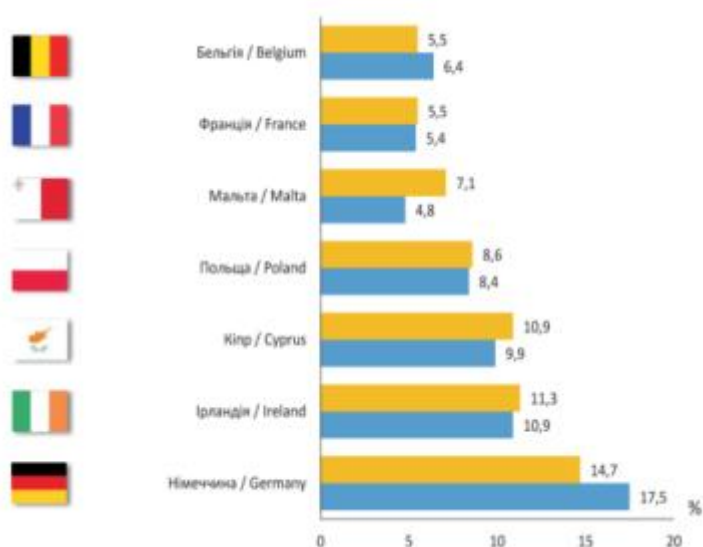

Рис. 2.4. Основні країни-партнери ЄС в імпорті послуг у 2021–2023 роках
Джерело: [24]

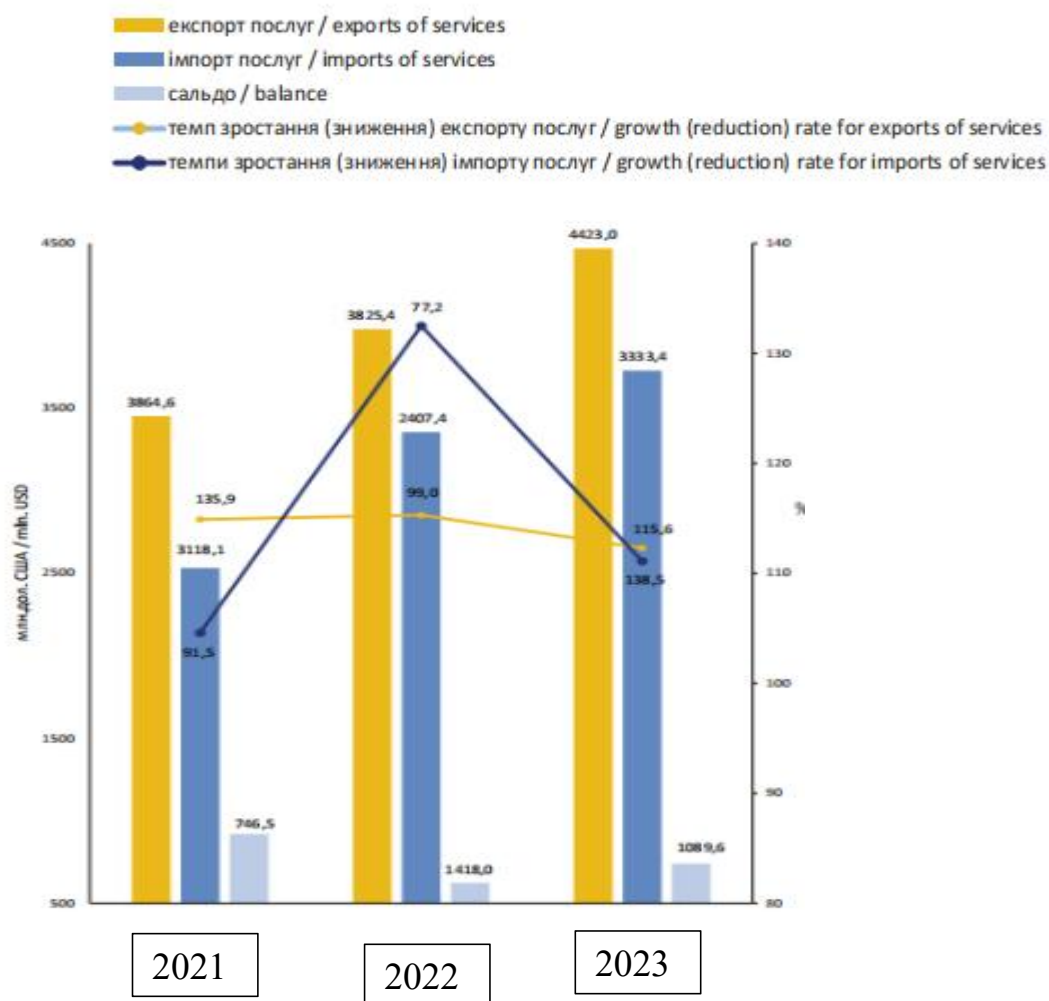

Рис. 2.5.. Показники зовнішньої торгівлі послугами України з країнами ЄС
Джерело: [24]

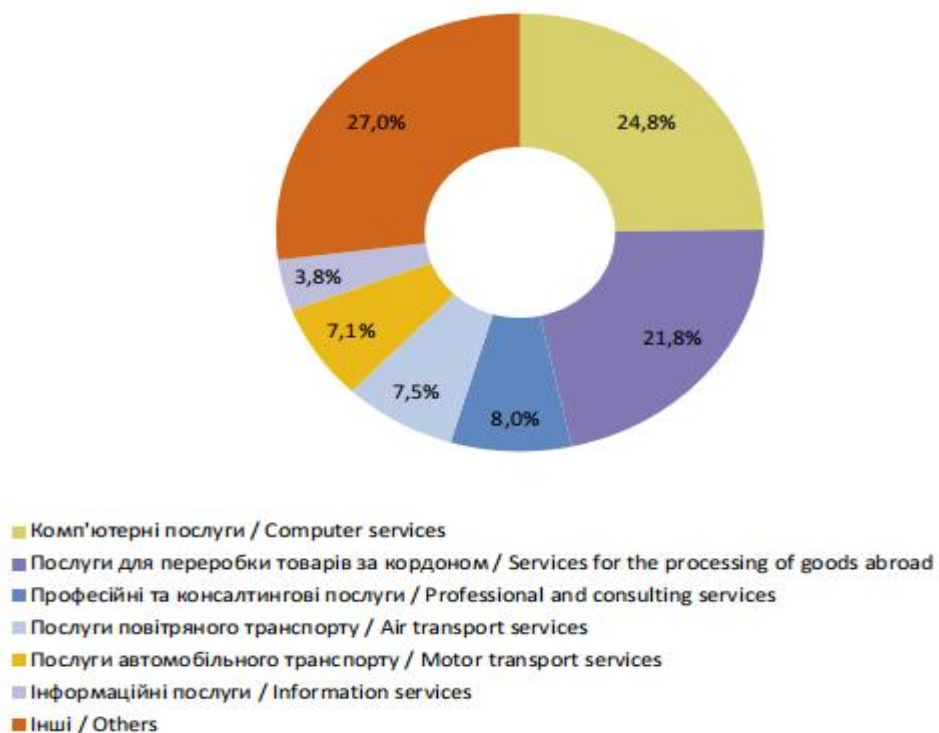

Рис. 2.6 .Структура експорту торгівлі послугами з країнами ЄС у 2023 році
Джерело: [24]

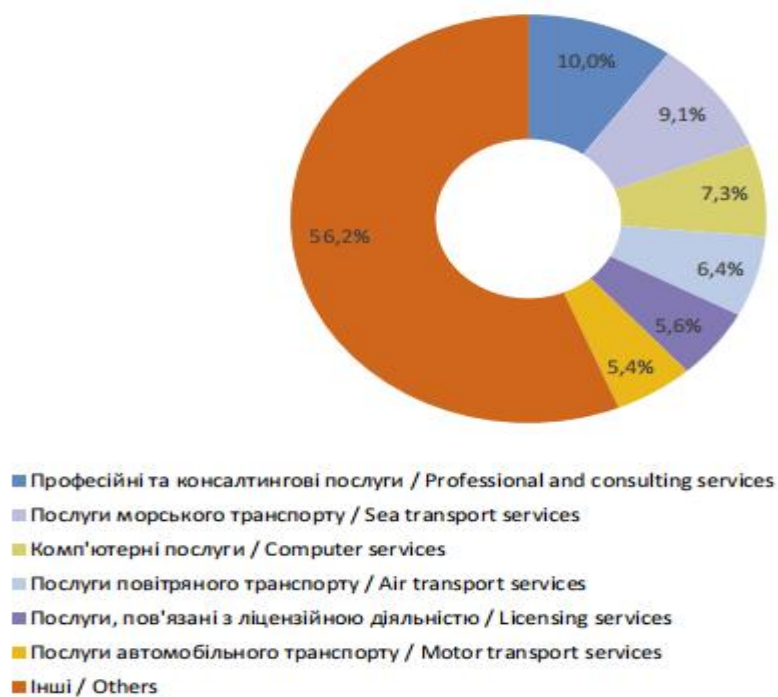

Рис. 2.7. Структура імпорту торгівлі послугами з країнами ЄС у 2023 році
Джерело: [24]

Розглянемо структуру торгівлі послугами України в 2021-2022 рр. в розрізі країн-членів Європейського Союзу (рис. 2.8.).

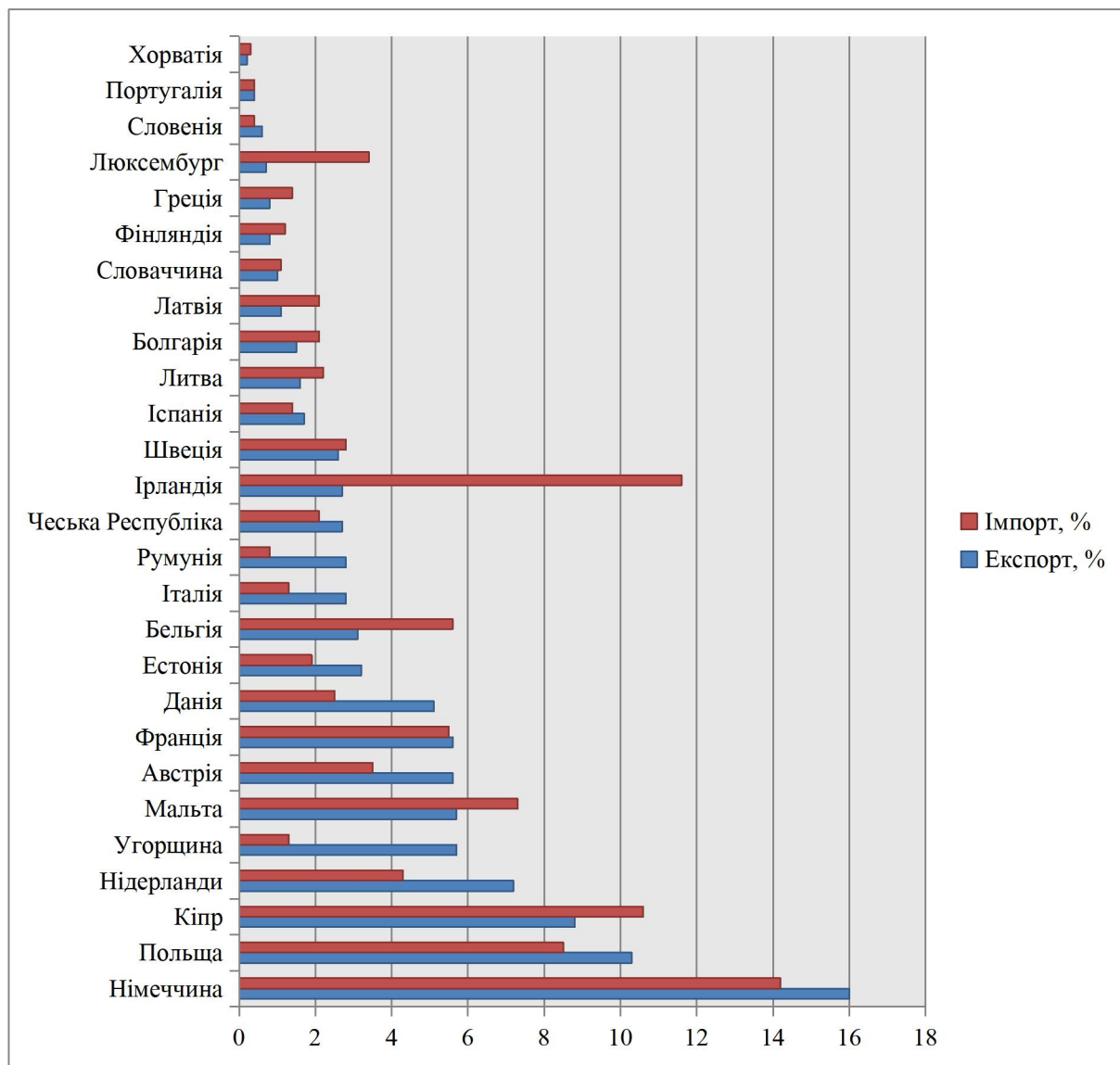

Рис. 2.8. Структура зовнішньої торгівлі послугами України в розрізі країн-членів Європейського Союзу за 2022 рік, %

Джерело: сформовано за даними [50; 51]

На підставі отриманих даних можемо зробити висновки, що найбільшими стратегічними партнерами в сфері зовнішньої торгівлі послугами для України є Німеччина, Польща, Кіпр, Нідерланди та Мальта, частка яких є найвищою серед країн ЄС.

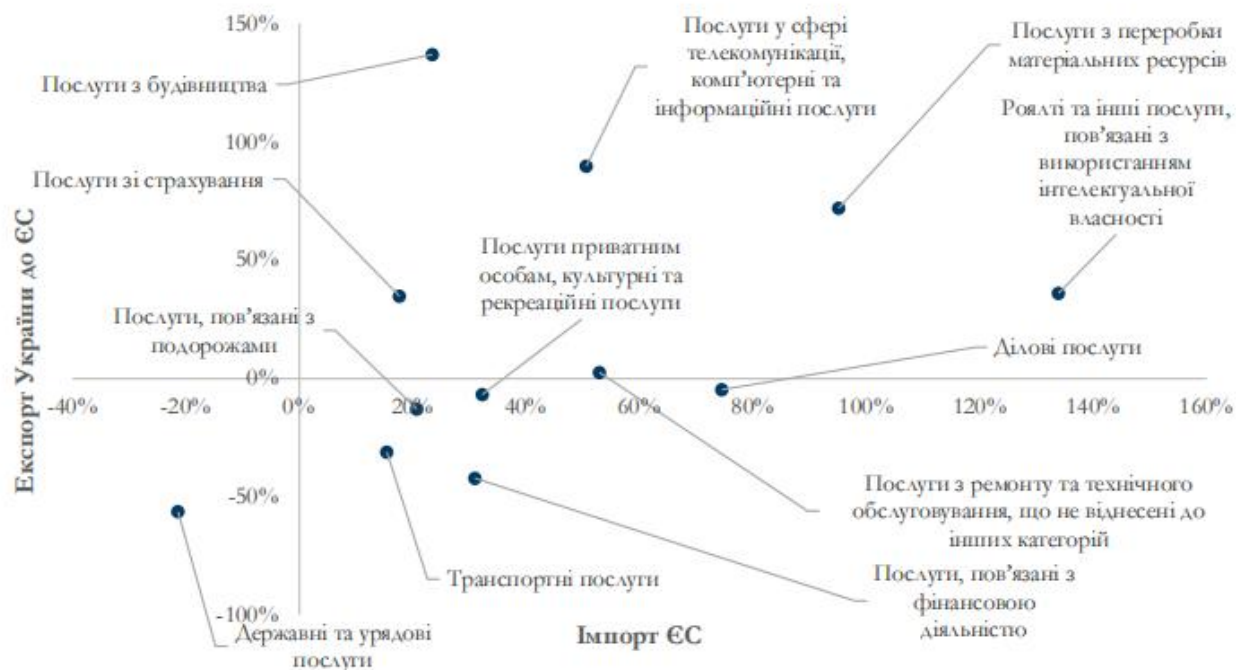

Рис. 2.9. Темпи зростання експорту послуг з України до ЄС та загального імпорту цих послуг до ЄС за розділами у 2013-2023 роках
Джерело: [24]

2.2. Оцінка чинників, що впливають на зовнішню торгівлю послугами між Україною та ЄС

Геополітичне розташування України створює унікальні можливості для розвитку співпраці з країнами Євросоюзу. Розташування в центрі Європи дає їй переваги з точки зору сухопутних і морських шляхів сполучення.

Потужний внутрішній потенціал (науково-технічний, економічний, мінерально-сировинний, ґрунтовий та трудовий) створює умови для взаємовигідного міжнародного поділу праці, кооперації, спеціалізації та інтеграції України у глобальні ланцюги доданої вартості та світовий економічний простір.

Завдяки своєму географічному розташуванню Україна, як найбільша за територією європейська країна, є привабливою для розвитку взаємної торгівлі.

Після того, як Україна обрала курс на інтеграцію до ЄС, в її зовнішньоторговельній політиці відбулася низка змін, а саме інтенсифікувався

перехід до вільної торгівлі: Україна підписала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, що дозволяє знизити митні бар'єри та збільшити обсяги торгівлі між двома країнами.

Розвиток інфраструктури: Україна розпочала будівництво нових портів, аеропортів та залізниць, що збільшує її можливості для міжнародної торгівлі.

Розвиток електронної комерції: Україна активно працює над розвитком електронної комерції, що дозволяє їй залучати нових клієнтів та збільшувати обсяги зовнішньої торгівлі.

Сучасні трансформаційні процеси, що відбуваються у міжнародному економічному просторі, впливають на розвиток національних економік і вимагають поглиблення торговельно-економічних відносин між державами з метою посилення конкурентоспроможності та прискорення економічного розвитку.

Для України відносини з країнами ЄС на даному етапі мають вирішальне значення з точки зору підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Зокрема, важливо розвивати галузі, які є конкурентоспроможними на міжнародному рівні та формують основу для розвитку торговельно-економічних відносин.

Боротьба за територіальну цілісність, необхідність пошуку адекватних джерел фінансової підтримки та процес глобалізації актуалізують питання пошуку концепції стабілізації національної економіки в результаті антикризового управління торговельно-економічними відносинами між Україною та Європейським Союзом.

Військові дії та морські проблеми вплинули на географічні обмеження торговельно-економічних відносин України.

Поглиблення торговельно-економічного співробітництва між Україною та ЄС має такі позитивні аспекти:

- Перспективи сприятливого бізнес-середовища;
- Збільшення обсягів виробництва
- Збільшення обсягів інвестицій з країн ЄС;
- Застосування екологічних технологій;
- Сприяння науково-технічному розвитку.

– Збільшення внутрішньогалузевої співпраці між країнами.

Однак посилення співпраці може вимагати додаткових витрат на узгодження економічних рішень, може чинити тиск на економічну політику з боку іноземних інвесторів, що є проблематичним в нинішніх умовах, а також може посилити конкуренцію на внутрішньому ринку.

Узагальнений SWOT-аналіз торговельно-економічних відносин між Україною та ЄС представлено в Таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

SWOT-аналіз торговельно-економічного співробітництва України та ЄС

Сильні сторони	Слабкі сторони
Вигідне геополітичне і географічне положення; Ціна на робочу силу; Розвинений агропромисловий сектор; Надання технічної і фінансової підтримки з боку ЄС для забезпечення економічного розвитку, зокрема у кризових ситуаціях, у формі грантів, кредитів;	Низький рівень конкурентоспроможності вітчизняної продукції; Нестабільний рівень попиту на зовнішньому ринку на вітчизняні товари/послуги; Необхідність пристосування до нових стандартів; Протиріччя національних і глобальних економічних інтересів; Розвиток технологій на міжнародному рівні; Розвиток транспортної інфраструктури; Структура українського експорту;
Можливості	Загрози

Можливість отримання інформаційнотехнологічної підтримки з боку ЄС; Інтенсифікація науково-технічного обміну; Міжнародні торгові угоди; Доступ до міжнародних логістичних артерій; Зміцнення позицій на міжнародній арені; Програми з підтримки бізнесу;	Повномасштабне вторгнення на територію України; Ймовірність збільшення обсягу імпортової продукції в Україні, що спричинить нестабільність попиту на вітчизняну продукцію; Низький рівень взаємної довіри та неузгодженість політичних інтересів;
---	---

Джерело: складено за [24]

Торговельно-економічні відносини між Україною та Європейським Союзом (ЄС) залишаються перспективними, незважаючи на різні впливи.

Одним із пріоритетних кроків України є стимулювання високотехнологічного виробництва та впровадження результатів діджиталізації у подальшу діяльність, а також розробка концепції антикризового управління торговельно-економічними відносинами між Україною та ЄС.

ЄС залишиться головним торговельним партнером України навіть після початку повномасштабного вторгнення. Процес європейської інтеграції нашої держави вимагає вжиття заходів антикризового управління торговельно-економічними відносинами між Україною та ЄС.

Формування нових засад торговельно-економічних відносин між Україною та ЄС вимагає високого ступеня адаптації національної економіки до євроінтеграційних процесів та розробки довгострокових стратегій протидії можливим негативним наслідкам.

Одним із чинників, що вимагає трансформаційних дій, є необхідність переорієнтації вітчизняного експорту внаслідок розриву торговельно-економічних зв'язків, спричиненого повномасштабним вторгненням.

Водночас європейський вибір України сприятиме укладанню нових міжнародних торговельних угод, сприятиме впровадженню нових інноваційних і технологічних рішень та покращенню позицій України на міжнародній арені.

2.3. Аналіз секторів зовнішньої торгівлі послугами між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ

Секторіальний аналіз зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС включає наступні види послуг:

1. Міжнародні автомобільні вантажні перевезення
2. Залізничний вантажний транспорт
3. Морські вантажні перевезення
4. Поштові і кур'єрські послуги
5. Комп'ютерні послуги

Здійснимо аналіз з точки зору експорту цих послуг до ЄС в рамках ПВЗВТ та перспектив поглиблення секторального співробітництва. Зокрема, аналіз складається з таких частин: огляд зобов'язань сторін щодо лібералізації доступу на ринок, огляд зобов'язань України щодо адаптації законодавства та аналіз стану виконання зобов'язань Україною, огляд досвіду інших країн щодо секторальної інтеграції з ЄС та останніх змін у законодавстві ЄС, а також аналіз основних бар'єрів для вітчизняного експорту послуг на ринок ЄС,

Міжнародні автомобільні вантажні перевезення.

Автомобільні перевезення забезпечують значну частину торгівлі товарами між Україною та ЄС та є важливою умовою для ефективного функціонування ПВЗВТ. ЄС є ключовим зовнішнім ринком для вітчизняного Автомобільного транспорту - частка ЄС у загальному експорті цього сектору становить близько 80%. Від початку дії ПВЗВТ експорт послуг Автомобільного транспорту до ЄС відновлювався швидкими темпами й практично досягнув докризового рівня 2013 року.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС загалом не передбачає розширення взаємного доступу до ринку вантажних автомобільних послуг. Україна та ЄС

значною мірою залишили зобов'язання в рамках ГАТС/COT щодо доступу та національного режиму (зокрема, незв'язаними для ЄС та України залишаються зобов'язання щодо Режиму 1). Проте Стаття 136 Угоди передбачає можливість укладання спеціальної угоди в галузі автомобільного транспорту, що має врегулювати міжнародні автоперевезення на рівні ЄС і замінить щорічні двосторонні переговори із країнами- членами ЄС щодо квот дозволів на перевезення. Варто виділити такі фактори, що стримують розвиток галузі та зростання експорту до ЄС:

- Нестача дозволів на здійснення міжнародних автомобільних вантажних перевезень в основних транзитних країнах ЄС - значний бар'єр для ефективного функціонування ПВЗВТ та експорту сектору Автомобільних вантажних перевезень до ЄС (збільшення часу простою вантажівок, значні втрати доходів українських перевізників, відтік водіїв тощо)

- Слабкий прогрес щодо наближення до ключового законодавства ЄС - відповідно до Пульсу Угоди, у період з 2015 по 2020 рік в автомобільному секторі було прострочено близько 80% поставлених задач, третина з яких мала прогрес виконання 0%.

- Незадовільний стан прикордонної інфраструктури та автомобільних пунктів пропуску, значний час очікування у чергах при перетині кордону з ЄС

- Недостатній рівень співпраці щодо впровадження механізму спільного прикордонного та митного контролю та розбудови спільних автомобільних пунктів пропуску із сусідніми країнами ЄС

- Тривалий час митного оформлення (замитнення/розмитнення) через затримки в роботі прикордонних і митних служб, складні механізми здійснення митних та зважувальних процедур тощо

- Недостатня кількість дозволених днів для перебування українських водіїв на території країн ЄС у рамках безвізового режиму

- Корупційні ризики через дефіцит дозволів.

Залізничний вантажний транспорт. Роль ринку ЄС для сектору є важливою, адже більше третини вітчизняного експорту послуг Залізничного транспорту

спрямовується на ринок ЄС. Разом з тим, вітчизняний експорт послуг Залізничного транспорту демонструє низхідну динаміку, обсяг експорту до ЄС скоротився майже у 3 рази у 2020 р. порівняно з 2013 роком.

Зобов'язання ЄС та України в рамках ПВЗВТ щодо доступу на ринок та національного режиму для послуг залізничного транспорту здебільшого відображають зобов'язання сторін в рамках ГАТС (Режим 1 незв'язаний для обох сторін, Режим 2 лібералізований для обох сторін, Режим 3 зв'язаний для ЄС, але незв'язаний для України). Статтею 136 Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» передбачено можливість укладення у майбутньому спеціальної угоди щодо взаємного доступу на ринок у галузі Залізничного транспорту з метою скоординованого розвитку та прогресивної лібералізації перевезень між сторонами. Кінцевим терміном виконання Україною більшості зобов'язань щодо гармонізації законодавства в секторі Залізничного транспорту є жовтень 2022 року.

Значним бар'єром для нарощування експорту до ЄС для сектору Залізничних вантажних перевезень є передусім внутрішні регуляторні обмеження та дисбаланси. Загалом варто виділити такі фактори, які стримують розвиток галузі та зростання експорту до ЄС:

- Слабкий прогрес щодо гармонізації та наближення до ключового законодавства ЄС,
- Незакінчена реформа АТ “Укрзалізниця” та критичний стан компанії,
- Критична зношеність залізничної інфраструктури та рухомого складу,
- Невирішене питання допуску приватних перевізників до залізничних перевезень
- Використання радянської системи ширини колій
- Низький рівень розвитку мультимодальних, інтермодальних перевезень, транспортної логістики

Міжнародний морський вантажний транспорт. Ринок ЄС для сектору є важливою, адже на сьогодні близько третини вітчизняного експорту послуг

Морського транспорту спрямовується на ринок ЄС. Протягом останніх десяти років експорт послуг Морського транспорту з України демонстрував низхідну динаміку, в тому числі до ЄС. Зокрема, експорт до ЄС скоротився більше, ніж удвічі у порівнянні з 2013 роком.

Зобов'язання ЄС та України в рамках ПВЗВТ щодо доступу на ринок та національного режиму для послуг Морського транспорту здебільшого відображають зобов'язання сторін в рамках ГАТС. За виключенням національних каботажних перевезень ЄС та Україна мають лібералізовані транскордонне надання послуг з міжнародних вантажних та пасажирських перевезень для Режимів 1 та 2 (ЄС має застереження щодо фідерних послуг). У рамках Режиму 3 ЄС також не бере зобов'язання щодо (а) національних морських каботажних перевезень та (б) заснування зареєстрованої компанії для цілей експлуатації флоту під національним прапором держави заснування. Окрім того, Фінляндія та Хорватія окремо включили свої застереження. Для України Режим 3 лібералізований без застережень.

Угода про асоціацію (Додаток XVII) передбачає можливість взаємного надання сторонами «режиму внутрішнього ринку» для послуг з міжнародних морських перевезень за умови виконання Україною усіх зобов'язань щодо нормативно-правового наближення до права ЄС. Така можливість не передбачена Угодами про асоціацію з Молдовою та Грузією. Імплементация зобов'язань Угоди про асоціацію та перспектива інтеграції до внутрішнього ринку ЄС надає можливість реформувати сектор відповідно до європейських та міжнародних норм, збільшити ефективність регулювання у секторі та підвищити його конкурентоспроможність.

Фактори, які стримують розвиток сектору міжнародних морських перевезень та зростання експорту до ЄС, включають:

- Слабкий прогрес щодо гармонізації та наближення до ключового законодавства ЄС
- Кризовий стан сектору морських вантажних перевезень через незадовільний стан українського флоту, який складається переважно з морських суден невеликої валової місткості, вік більшої частини яких становить понад 30 років

- Недофінансування інфраструктури українських морських портів, відставання рівня технологічного та технічного оснащення портів, високі портові збори, недостатній рівень якості послуг

- Низька ефективність роботи державних служб, включаючи митну і прикордонну службу, значний час оформлення судна на вихід в море та обробки вантажів, недостатній рівень функціонування електронних систем оформлення вантажів та суден і технологій взаємодії з контролюючими органами

- Неефективне регуляторне середовище та слабкий судовий захист в Україні, що призводить до скорочення кількості суден, які надають послуги під українським прапором

- Негативні наслідки окупації Криму російською федерацією, блокування морських портів в наслідок збройної агресії росії проти України.

Поштові та кур'єрські послуги. Завдяки глобальній цифровізації, а також через пандемію COVID-19 Поштові та кур'єрські послуги набули більшого значення, сектор став невід'ємною частиною розвитку електронної торгівлі. ЄС є ключовим зовнішнім ринком для вітчизняного сектору Поштових та кур'єрських послуг – близько половини усього вітчизняного експорту цих послуг спрямовується до ЄС.

У рамках ПВЗВТ ЄС розширив свої зобов'язання щодо поштових та кур'єрських послуг у Режимх 1, 2, 3 у порівнянні з зобов'язаннями ГАТС/COT. Зокрема, ЄС взяв зобов'язання щодо лібералізації для Режимів 1 та 2 (із застереженнями для універсальних послуг), а для Режиму 3 без застережень.

Україна залишила без змін зобов'язання щодо доступу на ринок та національного режиму для надавачів поштових та кур'єрських послуг з ЄС.

Угода про асоціацію (Додаток XVII) передбачає можливість взаємного надання сторонами «режиму внутрішнього ринку» для поштових і кур'єрських послуг за умови виконання Україною усіх зобов'язань щодо нормативно-правового наближення до права ЄС. Така можливість не передбачена Угодами про асоціацію з Молдовою та Грузією.

Значними бар'єрами для нарощування експорту до ЄС для сектору Поштових та кур'єрських послуг є передусім внутрішні обмеження: (а) Слабкий прогрес щодо гармонізації та наближення до ключового законодавства ЄС, (б) Законодавчо неврегульоване питання щодо визначення та відкриття місць міжнародного поштового обміну (ММПО), а також технічно незадовільний стан місць здійснення митних процедур та (в) Тривалі та складні процедури митного оформлення поштових відправлень, повільні темпи ІТ-реформування та цифровізації митної служби.

Комп'ютерні послуги. Сектор ІТ в Україні демонструє динамічний розвиток протягом останніх років з високими темпами зростання експорту, в т.ч на ринок ЄС. Роль ринку ЄС для сектору є значною і поступово зростає, адже більше 40% вітчизняного експорту Комп'ютерних послуг спрямовується на ринок ЄС (46% у 2020 р.). Середні річні темпи зростання експорту Комп'ютерних послуг до ЄС перевищили 30% у 2017-2020 роках, а обсяг експорту цих послуг до ЄС досягнув 1,1 млрд. дол. США у 2020 р., що у 2,8 разів вище рівня 2013 року.

У рамках ПВЗВТ ЄС лібералізував для України умови для заснування підприємницької діяльності та транскордонне надання комп'ютерних послуг у Режимі 1,2,3, які були нелібералізовані чи обмежені для деяких членів ЄС у рамках ГАТС. А також ЄС частково лібералізував (із застереженнями) умови в'їзду та тимчасового перебування в ЄС постачальників договірних послуг та незалежних фахівців, які надають комп'ютерні послуги (Режим 4). У рамках ПВЗВТ Україна надає повністю лібералізовані для комп'ютерних послуг з ЄС у Режимі 1,2,3 та для тимчасового перебування постачальників договірних послуг та незалежних фахівців з ЄС без застережень. При цьому Угода про асоціацію ЄС-Україна не містить окремих зобов'язань щодо наближення законодавства для сектору комп'ютерних послуг.

Попри позитивну динаміку розвитку сектору, існують проблеми, які стримують його розвиток та потенційно можуть призвести до сповільнення/скорочення експорту послуг у майбутньому. З іншого боку,

учасники ринку зазначали такі обмеження, що стримують експорт до ЄС, зокрема, обмеження щодо доступу іноземних компаній та обмеження щодо переміщення робочої сили. Проте ключовими проблемами є внутрішні проблеми на рівні сектору та національному рівні:

- Секторальні аспекти: українська індустрія ІТ починає відчувати нестачу кваліфікованих спеціалістів.

- Несприятливе національне бізнес середовище, в т.ч. низький рівень забезпечення верховенства права, непередбачуваність податково-економічної політики (намагання збільшити податкові зобов'язання галузі) та нестабільна політична ситуація загалом та низький рівень захисту прав інтелектуальної власності.

Висновки до розділу 2

За останні десятиліття фіксується значне зростання обсягів міжнародної торгівлі послугами. Під впливом лібералізації торгівлі та глобалізаційних процесів в більшості країн світу відбувається масштабування сфери послуг як для внутрішнього споживання, так і для експортно-імпортних операцій. Особливо це стосується країн з розвинутою економікою.

За попередніми оцінками Міжнародної міжурядової організації ЮНКТАД у 2022 році світовий експорт послуг досяг нового максимуму і становить 6,96 трлн дол. США. Аналізуючи загальні тенденції зростання обсягів експорту послуг за регіонами, можна дійти висновку, що серйозне відновлення експорту послуг спостерігалось у всіх групах країн за рівнем економічного розвитку.

Європейський Союз є головним торговельним партнером України. За результатами 2022 року питома вага торгівлі товарами та послугами з ЄС склала 53,6% від загального обсягу торгівлі України (у 2021 році – 39,1%).

Показники залежності України від зовнішньої торгівлі наглядно описують значно велику роль у формуванні ВВП країни, налагодження міжнародної співпраці між країнами, але слід звернути увагу на відсутність визначеної державної політики зовнішнього сектору, що може призвести до погіршення економічної безпеки України.

Розвиток міжнародної торгівлі послугами є важливою стратегічною метою, і досягнення успіху в цьому напрямку залежить від комплексного підходу, сприятливих умов та підтримки з боку держави, бізнесу та академічного середовища. Це відкриває широкі можливості для розвитку України як сучасної, конкурентоспроможної та інноваційної країни у глобальному економічному просторі.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

3.1. Рекомендації щодо розвитку секторальної зовнішньої торгівлі послугами України з ЄС

Зовнішня торгівля є важливим інструментом інтеграції держави у систему міжнародної виробничої кооперації і значно впливає на формування ключових напрямів міжнародних економічних відносин країни. Секторальна структура зовнішньоторговельних потоків та їх обсяг багато в чому обумовлюють не лише економічний, а й політичний статус держави.

Співпраця з географічно близькими державами має на меті розширити межі стабільності та миру навколо України, допомогти їй ствердитися як впливова європейська держава та прокласти шлях до перспективних відносин із Центральною та Північно-Східною Європою.

У зв'язку зі зростом актуальності євроінтеграційного курсу України в сучасних надзвичайно складних економічних та політичних умовах важливою запорукою гармонізації зовнішньої політики є розвиток зовнішньоторговельних відносин з європейськими країнами.

Як було зазначено в попередньому розділі роботи, Україна має розгалужену транспортну інфраструктуру, включаючи понад 169 тис. км доріг, понад 23 тис. км залізниць, 40 аеропортів і кілька морських портів. Однак якість і стан інфраструктури відрізняються в різних регіонах країни, причому деякі райони стикаються зі значними проблемами, що не дає можливості реалізовувати потенціал зовнішньої торгівлі послугами з країнами ЄС.

Повномасштабне вторгнення російської федерації 24 лютого змінило життя та призвело до складної економічної ситуації в Україні. У непростому становищі

опинився бізнес, що надало розуміння негайного переходу підприємств в екстрений режим роботи. Сфера бізнесу зазнала більших втрат, чим за два роки пандемії. Більшість підприємств припинили роботу.

Тому питання перебудови системи логістики є другим, після проблеми вторгнення російських військових. Війна призвела до відсутності морських перевезень, які поставляли за приблизними даними близько 65% всього експорту, блокування авіаперевезень, погіршення функціонування залізничних шляхів та ускладнення роботи автомобільного транспорту.

У ситуації, що склалась актуальною проблемою виступає питання побудови та оптимізації нових маршрутів за мінімальних витрат та з найбільшою продуктивністю.

З метою сприяння вітчизняного експорту послуг Автомобільного вантажного транспорту та поглиблення секторальної співпраці з ЄС рекомендується:

Лібералізація автомобільних вантажних перевезень на території ЄС та України, в першу чергу транзитних перевезень, шляхом підписання спеціальної угоди з ЄС у цій сфері. Налагодження роботи з партнерами в інших країнах ЄС та подальше лобіювання своїх інтересів через них.

Прискорення гармонізації законодавства України у секторі автомобільного транспорту до законодавства ЄС.

Забезпечення належної прикордонної інфраструктури та збільшення кількості й пропускної спроможності автомобільних пунктів пропуску відповідно до поточного рівня торговельних відносин з ЄС та транзитного потенціалу України.

Укладення нових угод про організацію спільного прикордонного контролю із сусідніми країнами та постійний контроль за виконанням чинних домовленостей із Польською Республікою та іншими транзитними країнами щодо роботи автомобільних пунктів пропуску.

Підвищення прозорості і підзвітності процесів розподілу та обліку дозволів на міжнародні вантажні автомобільні перевезення шляхом автоматизації та переведення в електронний формат цих процесів.

Реформа митної системи відповідно до норм ЄС, підвищення ефективності і прозорості митної служби, зменшення часу та вартості митних процедур. З цією метою - впровадження повноцінної системи обміну митною інформацією між Україною і ЄС, запровадження NCTS та приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту, впровадження ризик-орієнтованої системи перевірок на митниці, цифрових транспортних коридорів та електронної логістики.

Екологізація автомобільних вантажних перевезень та впровадження європейських екологічних стандартів з метою сприяння повній лібералізації доступу на ринок ЄС для автомобільних транспортних засобів, особливо що стосується категорій Євро-5 та Євро-6.

Проведення переговорів зі стороною ЄС про можливість лібералізації умов в'їзду до ЄС для українських автомобільних перевізників.

З метою сприяння експорту вітчизняних послуг Залізничного транспорту та поглиблення секторальної співпраці з ЄС рекомендується:

- Ухвалення комплексного проекту Закону України “Про залізничний транспорт”, що розблокує процес підготовки та імплементації ряду нормативно-правових актів, необхідних для подальшого виконання Україною зобов'язань із гармонізації законодавства із законодавством ЄС у Залізничному секторі, а також його реформуванню.
- Завершення реформування АТ “Укрзалізниця”, оздоровлення фінансових показників товариства, а також визначення нової моделі функціонування ринку Залізничних перевезень, напрацювання та погодження між усіма сторонами формату та умов доступу приватних перевізників до залізничної інфраструктури.

- Проведення консультацій щодо укладення спеціальної угоди з ЄС у секторі залізничного транспорту з метою подальшої лібералізації торгівлі та поглиблення співробітництва у сфері залізничного транспорту. Обговорення можливості інтеграції до Європейського транспортного співтовариства з врахуванням досвіду країн Західних Балкан, а також визначення передумов для укладення такої угоди.
- Підвищення енергоефективності та екологічності залізничних перевезень з врахуванням тенденцій зеленого курсу “Стратегії сталого та розумного розвитку мобільності” Європейської Комісії. Сприяння розвитку мультимодальних і інтермодальних перевезень і більш широке використання залізничного транспорту разом з морським та річковим транспортом.

З метою сприяння експорту вітчизняних послуг та поглиблення інтеграції сектору міжнародного Морського транспорту у внутрішній ринок ЄС рекомендується:

- Актуалізація зобов’язань України щодо наближення законодавства у сфері міжнародних морських перевезень (зокрема, оновлення Доповнення XVII-5) та прискорення наближення законодавства до acquis ЄС з метою запровадження режиму внутрішнього ринку з ЄС.
- Врахування досвіду країн Західних Балкан щодо участі в Європейському транспортному співтоваристві ТСТ в частині міжнародного Морського транспорту, в тому числі щодо регуляторного наближення та умов лібералізації доступу до ринків міжнародних та каботажних морських перевезень ЄС.
- Спрощення адміністративних процедур при здійсненні міжнародних вантажних перевезень у сфері морського транспорту, в т.ч. процедур оформлення суден і вантажів у портах, впровадження електронної товаротransпортної накладної для забезпечення повного електронного оформлення вантажів, спрощення реєстрації суден під українським прапором, а також передачі у концесію

об'єктів портової інфраструктури торговельних портів з метою залучення приватних інвестицій тощо.

- Запровадження належного функціонування національного механізму «єдиного морського вікна», а також національного сегмента європейської системи обміну навігаційною інформацією SafeSeaNet при наданні послуг морських портів. Встановлення взаємодії інформаційних систем морських єдиних вікон та SafeSeaNet держав-членів ЄС та національної інформаційної системи «морське вікно».
- Проведення структурних реформ, направлених на подолання факторів, які спонукають український бізнес реалізовувати свою діяльність через створення компаній-резидентів в країнах ЄС та інших країнах. В першу чергу, це стосується сфери судочинства, роботи митниці, податкової служби та правоохоронних органів тощо.

З метою сприяння експорту вітчизняних послуг та поглиблення інтеграції сектору Поштових та кур'єрських послуг у внутрішній ринок ЄС рекомендується:

- Доопрацювання та ухвалення проекту Закону України “Про поштовий зв’язок”, а також актуалізація зобов’язань України щодо наближення законодавства до законодавства ЄС шляхом оновлення Додатку XVII-4, запровадження системи моніторингу виконання Додатка XVII-4. Це розблокує процес підготовки та імплементації ряду нормативно-правових актів, необхідних для подальшого виконання Україною зобов’язань із гармонізації законодавства із законодавством ЄС у секторі Поштових та кур'єрських послуг та отримання режиму внутрішнього ринку з ЄС.
- Суттєве посилення юридичних та технологічних вимог до ММПО та ЦСС, та покращення якості наданих послуг. Подолання «правового вакууму» у визначенні контролю місць здійснення митних процедур з боку державних органів.

- Завершення ІТ-реформування та цифровізації митниці, автоматизація процесів обміну даними та інтеграція електронних систем між поштою та митницею - дозволить ідентифікувати отримувачів та впровадити комплексні інструменти контролю сірого імпорту, сприятиме пришвидшенню процесів проходження відправлення через кордон.
- Переведення усіх процесів поштових операторів та експрес-перевізників у електронний формат, відповідна зміна нормативно-правової бази, підписання митницею міжвідомчих угод з великими онлайн маркетплейсами інших країн, що б сприяло розвитку транскордонної електронної комерції.

З метою сприяння експорту вітчизняних послуг та поглиблення інтеграції сектору Комп'ютерних послуг у внутрішній ринок ЄС рекомендується:

- Підвищення передбачуваності та прозорості державної політики у секторі ІТ. Запобігання непрогнозованому збільшенню регуляторно-податкового тиску на галузь.
- Проведення структурних реформ, направлених на подолання факторів, які спонукають український бізнес реалізовувати свою діяльність через створення компаній-резидентів у країнах ЄС, не пов'язаних з українськими. В першу чергу, це стосується сфери судочинства, митниці, податкової та правоохоронних органів.
- Підвищення ефективності системи охорони інтелектуальної власності, зокрема щодо піратства у сфері програмного забезпечення. Така ситуація є додатковою причиною, яка спонукає українські компанії реєструватися за кордоном та реєструвати там права інтелектуальної власності.

3.2. Рекомендації щодо активізації зовнішньої торгівлі послугами України з країнами Прибалтики

З огляду на розвиток зовнішньоторгівельних відносин України та ЄС, на нашу думку, недостатньо розвиненим є потенціал торгівлі послугами з країнами Прибалтики. Особливий інтерес країн Прибалтики до України зумовлений насамперед потужним економічним, науковим і військово-технічним потенціалом нашої держави, необхідністю відновлення розірваних кооперативних і виробничих зв'язків між підприємствами, що існували за часів єдиного народногосподарського комплексу колишнього СРСР, перспективи товарно- та сервісомісткого українського ринку, його надзвичайно вигідне геополітичне розташування та транзитні можливості, особливу роль нашої держави в існуючій системі відносин у Співдружності Незалежних Держав.

Подальший розвиток і поглиблення відносин партнерства та співробітництва з країнами Прибалтики в політичній, економічній, культурній, науково-технічній сферах тощо відповідає національним інтересам України. Всебічний розвиток двосторонніх відносин має першочергове значення як один із важливих елементів довгострокового курсу на політичне та економічне зближення України з країнами Балтії та країнами Північної Європи. Відсутність будь-яких принципових проблем у політичній частині двосторонніх відносин створює сприятливі умови для подальшого поглиблення як двосторонніх політичних контактів, так і співпраці в економічній сфері.

Країни Балтії, у свою чергу, бачать Україну як стрижневу державу, покликану стабілізувати клімат довіри та безпеки не лише в Балто-Чорноморському регіоні, а й у Європі в цілому. Явних перешкод для повноцінних, повномасштабних відносин між державами немає. Ці стосунки не затьмарені негативними факторами минулого чи сьогодення чи можливим майбутнім суперництвом. Відкриті шляхи розвитку зв'язків як у політичному, так і в економічному співробітництві.

Розглянемо особливості експорту та імпорту послуг України до означеної групи країн.

Розглянемо особливості зовнішньоторгівельних відносин України з Латвією протягом 2018-2022 рр. Динаміка зовнішньоторгівельного обороту представлена на рис. 3.1.

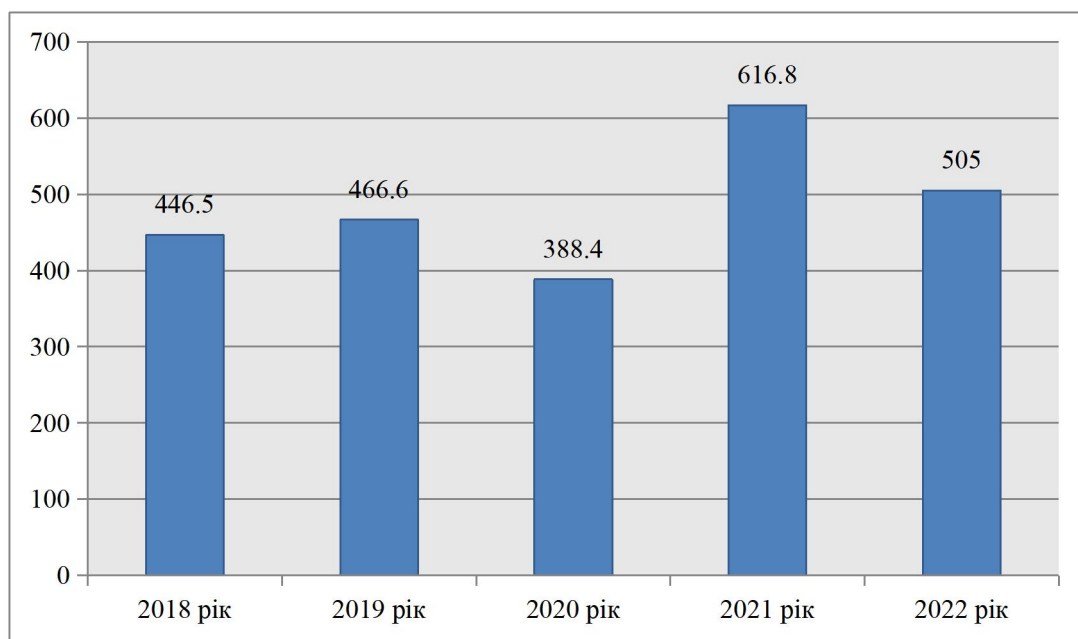

Рис. 3.1. Динаміка товарообороту України та Латвії в 2018-2022 рр., млн. дол. США

Джерело: сформовано за даними [55; 57-59]

Як свідчить наведена динаміка, впродовж 2018-2021 року товарообіг між країнами мав стійку тенденцію до зросту за винятком 2020 року внаслідок пандемічної кризи. За чотири роки приріст зовнішньої торгівлі між Україною та Латвією зростає на 38% з 446,5 млн. дол. США до 616,8 млн. дол. США. В 2022 році повномасштабна війна викликала зниження зовнішньої торгівлі України в цілому. Відповідно, спостерігаємо уповільнення торгівельного обороту з Латвією на 18,13%.

Також варто розглянути структуру експорту в частині послуг (рис. 3.2).

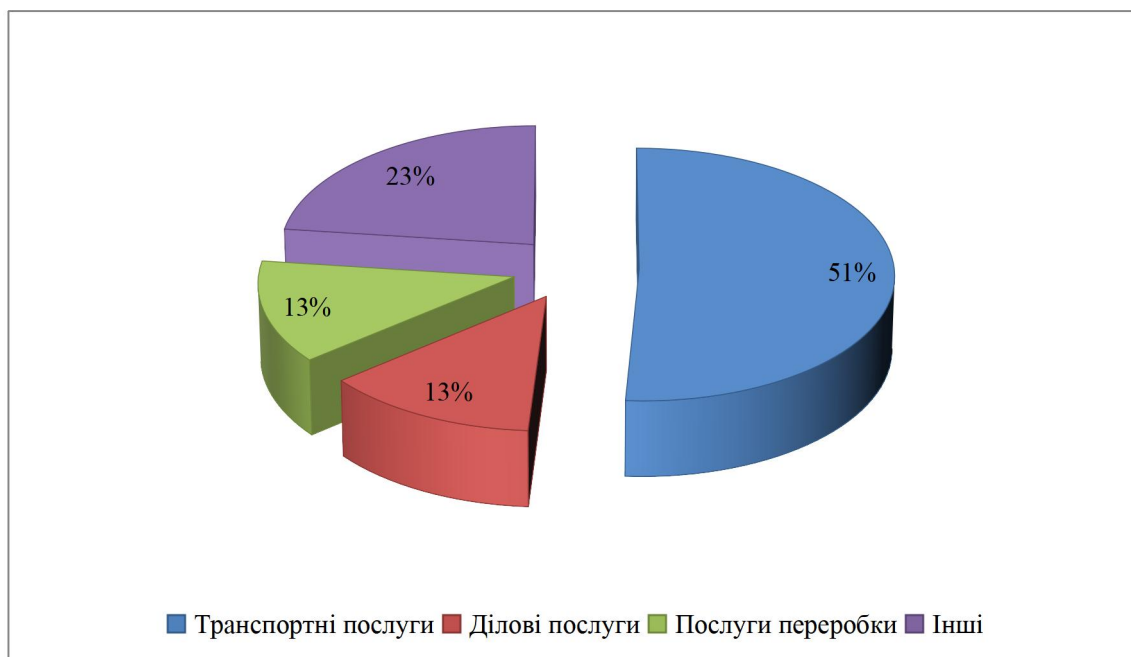

Рис. 3.2. Структура експорту послуг до Латвії в 2021 році, %

Джерело: сформовано за даними [55; 57-59]

Найбільш затребуваними послугами, що експортуються до Латвії, є транспортні (51%), ділові (13%) та послуги переробки (13%).

Надалі проаналізуємо структуру імпорту послуг з Латвії до України в 2021 році (рис. 3.3).

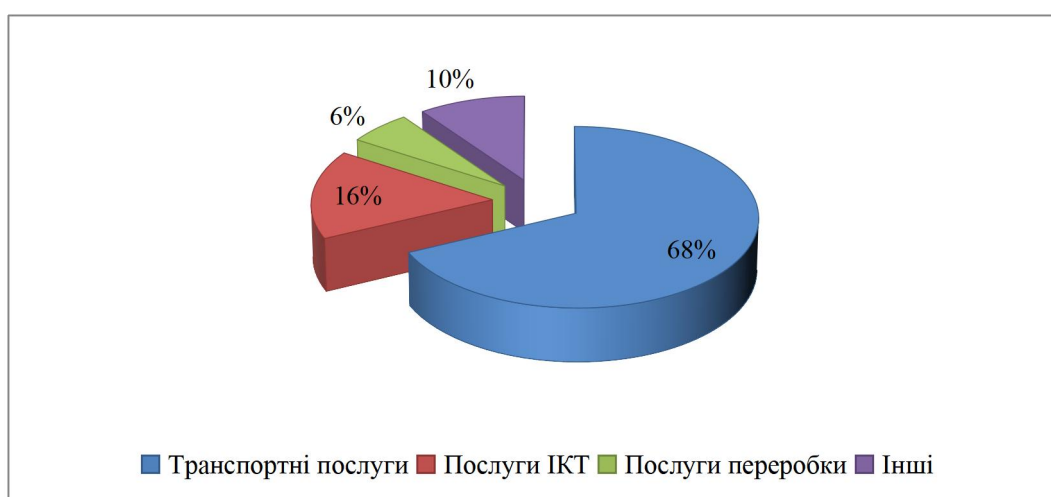

Рис. 3.3. Структура імпорту послуг з Латвії в 2021 році, %

Джерело: сформовано за даними [55; 57-59]

В структурі імпорту послуг з Латвії виділимо транспортні послуги (68%), послуги ІКТ (16%) та послуги переробки (6%).

Розглянемо особливості торгівлі України з наступною прибалтійською державою – Литвою. Динаміка зовнішньоторговельного обороту між Україною та Литвою представлена на рис. 3.6.

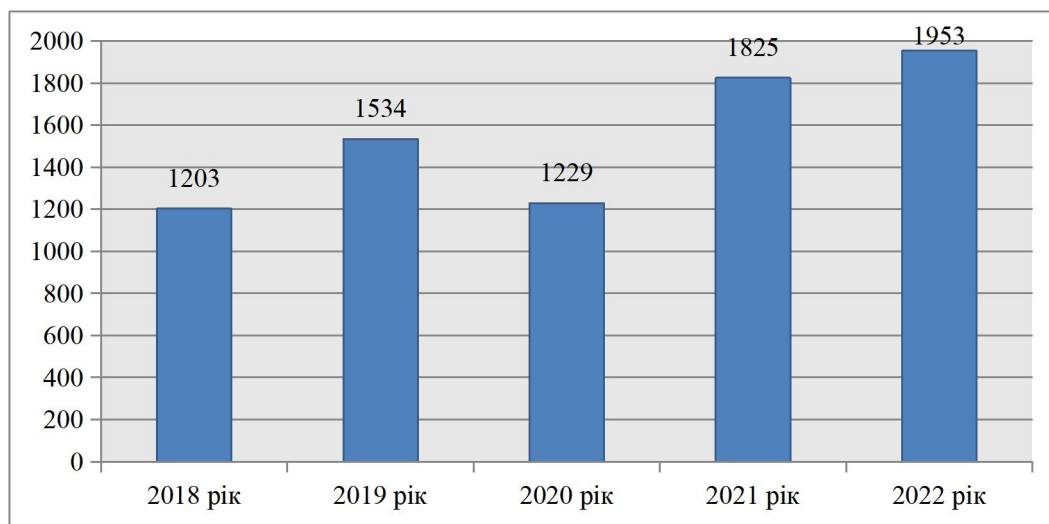

Рис. 3.4. Динаміка товарообороту України та Литви в 2018-2022 рр., млн. дол. США

Джерело: сформовано за даними [55; 57-59]

Як свідчить наведена динаміка, впродовж 2018-2022 року товарообіг між країнами мав стійку тенденцію до зросту за винятком 2020 року внаслідок пандемічної кризи. За чотири роки приріст зовнішньої торгівлі між Україною та Литвою зростає на 49% з 1203 млн. дол. США до 1953 млн. дол. США.

Розглянемо особливості торгівлі України з наступною прибалтійською державою – Естонією. Динаміка зовнішньоторговельного обороту між Україною та Естонією представлена на рис. 3.5.

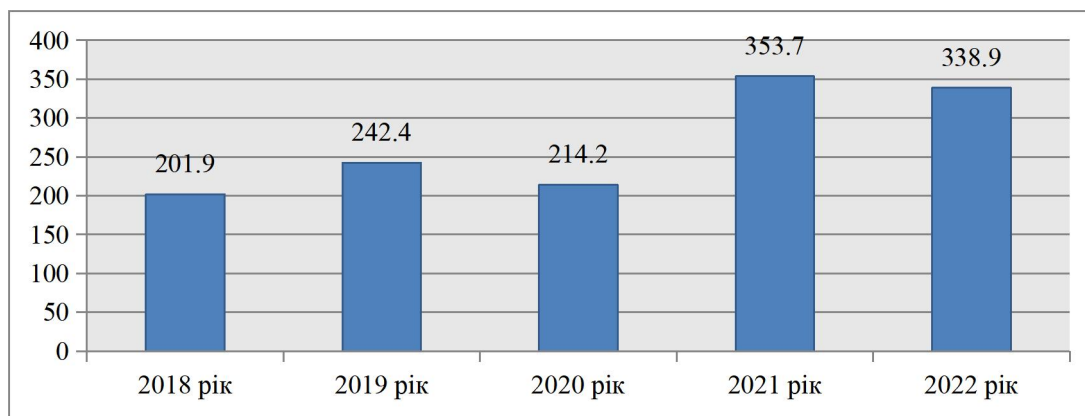

Рис. 3.5. Динаміка товарообороту України та Естонії в 2018-2022 рр., млн. дол. США

Джерело: сформовано за даними [55; 57-59]

Як свідчить наведена динаміка, впродовж 2018-2021 року товарообіг між країнами мав стійку тенденцію до зросту за винятком 2020 року внаслідок пандемічної кризи. За чотири роки приріст зовнішньої торгівлі між Україною та Естонією зростає на 51% з 201,9 млн. дол. США до 338,9 млн. дол. США. В 2022 році повномасштабна війна викликала зниження зовнішньої торгівлі України в цілому. Відповідно, спостерігаємо уповільнення торгівельного обороту з Естонією на 9,2%.

Найбільш затребуваними послугами, що експортуються до Естонії, є послуги з переробки матеріальних ресурсів (56%), транспортні послуги (25%) та послуги в сфері ІКТ (11%).

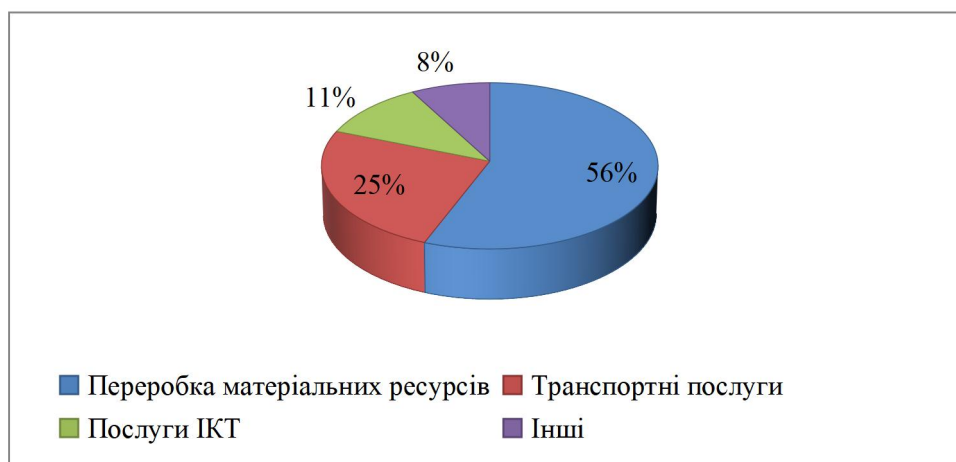

Рис. 3.6. Структура експорту послуг до Естонії в 2021 році, %

Джерело: сформовано за даними [55; 57-59]

В структурі імпорту послуг з Латвії виділимо транспортні послуги (51%), послуги ІКТ (23,8%) та ділові послуги (17,4%).

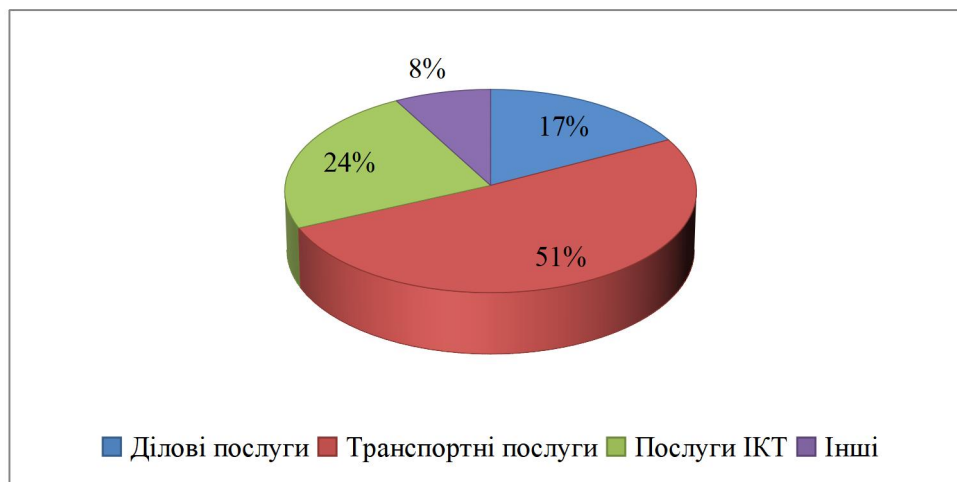

Рис. 3.7. Структура імпорту послуг з Естонії в 2021 році, %

Джерело: сформовано за даними [55; 57-59]

Таким чином, проведений аналіз зовнішньої торгівлі України з країнами Прибалтики дозволяють зробити висновок про зростання обсягів експорту та імпорту між ними як в розрізі товарів, так і в розрізі послуг.

Якщо проаналізувати структуру торгівлі послугами України по країнам Прибалтики (рис. 3.8).

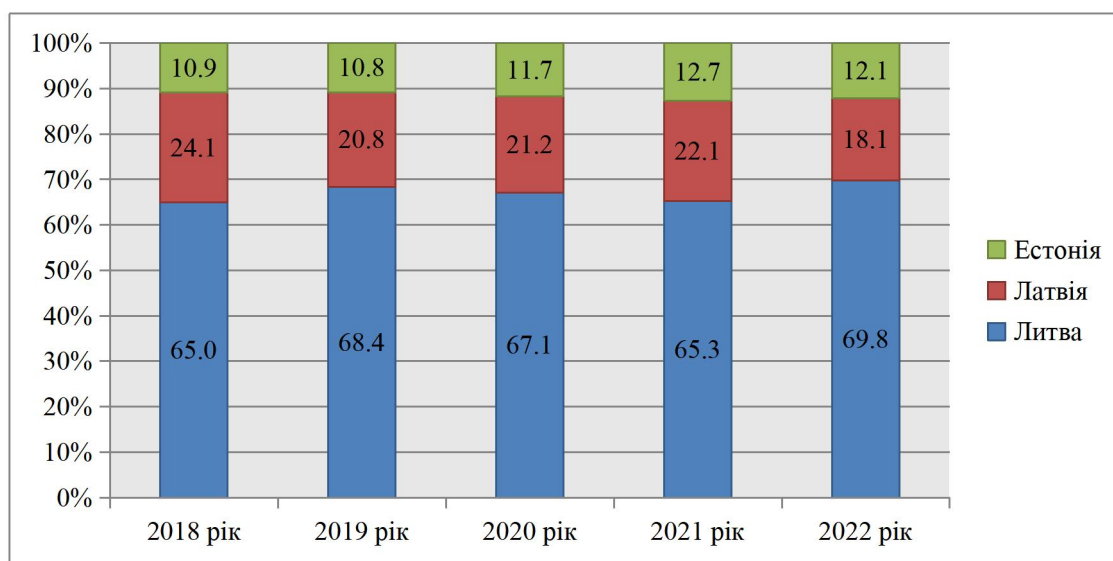

Рис. 3.9. Структура торгівлі послугами України з країнами Прибалтики в 2018-2022 рр., %

Джерело: сформовано за даними [55; 57-59]

На підставі отриманих даних можемо стверджувати, що впродовж всього аналізованого періоду найбільшу частку в зовнішній торгівлі послугами України з країнами Прибалтики має Литва. Причому варто зауважити, що її питома вага впродовж 2018-2022 рр. зросла з 65% до 69,8%.

Спостерігаємо зниження частки Латвії з 24,1% до 18,1%. Питома вага торгівлі з Естонією має найнижче значення, але варто відмітити її тенденцію до зросту з 10,9% до 12,1%.

Таким чином, загальні обсяги зовнішньої торгівлі з країнами Прибалтики демонструють тенденцію до зростання в довоєнний період.

Надалі проаналізуємо структуру імпорту до України з країн Прибалтики (рис. 3.10).

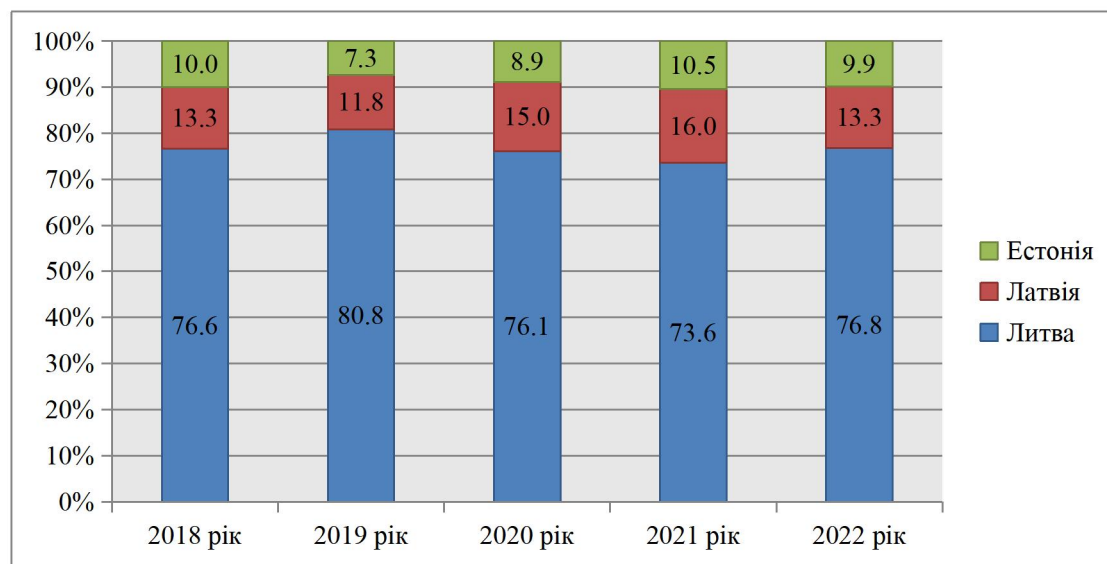

Рис. 3.12. Структура імпорту послуг до України з країн Прибалтики в 2018-2022 рр., %

Джерело: сформовано за даними [55; 57-59]

На підставі отриманих даних можемо стверджувати, що впродовж всього аналізованого періоду найбільшу частку в імпорті послуг України з країн Прибалтики має Литва. Причому варто зауважити, що її питома вага впродовж 2018-2022 рр. залишилась майже незмінною й складала 76,8%.

Також незначними були коливання структури імпорту Латвії (13,3%) та Естонії (9,9%).

Отже, на підставі проведеного аналізу можемо зробити наступні висновки. Найбільш вагомим партнером прибалтійського регіону для нашої країни є Литва. Отже, стратегія, яка ставить пріоритетом інтеграцію України та країн Прибалтики, може і повинна стати дорожньою картою для вирішення проблем європейської та євроатлантичної інтеграції країни.

Для умов України політика конвергенції має ґрунтуватися на стратегії випереджаючого економічного розвитку. Це потребує концентрації всіх видів ресурсів на галузях, які визначають конкурентні переваги країни. У дискусіях під час президентських виборів 2019 року перевагу віддавали галузям, пов'язаним з ІТ, туризмом та аграрним сектором. Цього не можна заперечувати, хоча для такої великої за територією, населенням і природними ресурсами країни конкурентні переваги України далеко не обмежуються цими сферами. Але мають бути реформи, які можуть стати рушійною силою загальнонаціонального стимулювання підприємництва та створення робочих місць з високим рівнем продуктивності та заробітної плати.

Потужним стимулом для розвитку зовнішньоторговельних зв'язків України з країнами регіону є геополітичні та економічні фактори, які зацікавлені у розвитку економічного співробітництва з Україною. Україна є найперспективнішим ринком для країн Балтії, доступ до якого для їхніх товарів значно легший і доступніший, ніж у Європі, завдяки тому, що в минулому між ними існували тісні коопераційні зв'язки. Для України країни Балтії представляють геополітичний інтерес як для розвитку Балто-Чорноморського співробітництва, так і для реалізації власних політичних та економічних цілей на шляху до євроінтеграції. Україна розглядає ефективне економічне співробітництво та співпрацю з країнами Балтії як необхідну передумову для вступу до Європейського економічного простору. Керівництво країн Балтії неодноразово підтверджувало підтримку європейського та євроатлантичного вибору нашої країни.

У структурі експорту українських послуг до Литви найбільшу частку займають транспортні послуги (55,7%), а також інформаційні, комп'ютерні, телекомунікаційні та ділові послуги [56]. Основними секторами, в які Литва інвестує в Україну, є управління нерухомістю, торгівля, бухгалтерський облік, юридична та дослідницька діяльність. Станом на 2020 рік в Україні працювала 61 компанія з литовськими інвестиціями. Обсяг литовських інвестицій в Україну склав 706 мільйонів доларів [58].

Важливими органами економічної дипломатії є постійні двосторонні органи міждержавного співробітництва, спільні міжурядові комісії з питань економічного співробітництва між Україною та Литвою. Зокрема, ефективно функціонує Українсько-Литовська ділова рада, активно співпрацюють з Конфедерацією промисловців Литви Торгово-промислова палата України та Український союз промисловців і підприємців [58].

Результатом їх роботи є низка підписаних двосторонніх документів, які спрямовані на реалізацію спільних проектів та ініціатив. За підсумками засідання литовсько-української міжурядової комісії з питань торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва у червні 2017 року було підписано Протокол, який спрямований на зміцнення співпраці між Україною та Литвою у таких сферах, як торгівля, інвестиції, охорона здоров'я, транспорт, енергетика, космічна промисловість і туризм, а також сільське господарство.

Важливим завданням відзначається реалізація меморандуму про співпрацю між українськими та литовськими морськими портами, а також спільних транспортних проектів у рамках програми ЄС «Східне партнерство» [62].

Висновки до розділу 3

Проведений аналіз динаміки та структури торгівлі послугами України з країнами-членами Європейського Союзу дозволив виявити перспективні напрямки активізації зовнішньоторговельних зв'язків.

Як було з'ясовано, особливе місце у зовнішній торгівлі послугами України посідає співробітництво з країнами Балтії, зокрема з Литовською Республікою. Історичне коріння взаємодії між двома державами свідчить про позитивний досвід двосторонніх відносин на рівні незалежних держав. В історичній ретроспективі можна виділити кілька етапів розвитку українсько-литовських відносин, які свідчать про поглиблення двосторонніх відносин, вдосконалення як дипломатичних структур, так і використання так званої «народної дипломатії».

Розглядаючи питання сучасного стану двосторонніх відносин, можна відзначити, що економічна дипломатія відіграє важливу роль не лише у розвитку та поглибленні українсько-литовських міждержавних відносин, а й у протистоянні сучасним викликам і загрозам.

Впродовж 2018-2022 рр. найбільшу частку в імпорті та експорті послуг України з країн Прибалтики має Литва. Причому варто зауважити, що її питома вага впродовж 2018-2022 рр. залишилась майже незмінною й складала 76,8%. Також незначними були коливання структури імпорту Латвії (13,3%) та Естонії (9,9%).

Отже, на підставі проведеного аналізу можемо зробити наступні висновки. Динаміка загального товарообігу послугами України з країнами Прибалтики в довоєнний період демонструвала стійку тенденцію до зросту. Впродовж 2022 року зовнішня торгівля з зазначеними країнами дещо сповільнюється.

Найбільш вагомим партнером прибалтійського регіону для нашої країни є Литва, частка якої в загальному товарообігу складає 69,8%, в експорті – 58,8%, а в імпорті – 76,8%. Причому варто відмітити, що частки Латвії та Естонії в експорті знижуються, а в імпорті залишаються практично без змін.

Україна та країни Прибалтики мають достатньо потужний потенціал для подальшої активізації та поглиблення торгівлі послугами. Латвія, Литва та Естонія

продовжують залишатися стратегічно важливими міжнародними партнерами України як у багатосторонньому, так і в двосторонньому співробітництві.

Економічна сфера завжди була і залишається важливим, ключовим об'єктом співпраці між державами. Економічна безпека країни, її сталий економічний розвиток забезпечується скоординованою діяльністю як державних, так і недержавних органів і різноманітних структур, які засобами економічної дипломатії реалізують інтереси держави у відносинах з міжнародними партнерами. Цілями сучасних економічних відносин є не тільки сприяння взаємовигідній зовнішній торгівлі послугами з країнами-партнерами, а й розвиток міжнародних транспортних, енергетичних і телекомунікаційних систем, покращення функціонування ринків, впровадження міжнародних стандартів, зменшення засобів і ризиків. транскордонних операцій тощо.

ВИСНОВКИ

Зовнішня торгівля послугами є особливою формою процесу обміну послугами між різними країнами в контексті продавця та покупця. При цьому послуга - це процес, який поєднує в собі одночасне надання та отримання вигоди іншими суб'єктами для задоволення їхніх потреб, переважно в нематеріальній формі та на комерційній основі.

До основних характеристик послуг відноситься те, що вони є результатом діяльності, спрямованої на задоволення потреб, а не процесом; мають комерційний характер; результат послуги є нематеріальним.

До сфери послуг належать такі важливі галузі сучасної економіки, як телекомунікації, транспорт, освіта, охорона здоров'я, туризм, будівництво та фінанси.

Міжнародні послуги можна класифікувати за критерієм того, чи пов'язані вони з процесами торгівлі, рухом капіталу та виробничою кооперацією.

Торгівля послугами охоплює чотири способи постачання: транскордонне постачання, споживання за кордоном, комерційна присутність, тимчасове переміщення фізичних осіб.

Порівняно з традиційною торгівлею товарами, зовнішня торгівля послугами має низку особливостей: послуги надаються (виробляються) і споживаються майже одночасно і не зберігаються; зовнішня торгівля послугами тісно пов'язана з торгівлею товарами і має все більший вплив на неї; наявність більших протекціоністських перешкод і бар'єрів для конкуренції в зовнішній торгівлі послугами, ніж у зовнішній торгівлі товарами; на відміну від товарів, не всі види послуг придатні для широкого залучення до міжнародного обміну; процеси лібералізації, інтеграції та глобалізації в сучасній світовій економіці призвели до активного розвитку сектору послуг у більшості країн світу.

Світовий ринок послуг сьогодні охоплює широкий спектр різноманітних сфер надання послуг на міжнародному рівні. На його розвиток впливає безліч факторів, які можна згрупувати до категорії мікро та макросередовища.

Регулювання міжнародної торгівлі послугами здійснюється на національному рівні; на рівні двосторонніх угод; у рамках багатосторонніх, регіональних проектів; на рівні світових організацій.

Європейський Союз є головним торговельним партнером України. В структурі експорту послуг переважають комп'ютерні послуги, послуги переробки, професійні та консалтингові послуги. Імпорт послуг з ЄС представлений, головним чином, інформаційними, транспортними та консалтинговими послугами.

Зроблений в роботі секторіальний аналіз зовнішньої торгівлі послугами між Україною та ЄС виявив ряд проблем.

З метою сприяння вітчизняного експорту послуг автомобільного вантажного транспорту та поглиблення секторальної співпраці з ЄС рекомендується: лібералізація автомобільних вантажних перевезень на території ЄС та України, в першу чергу транзитних перевезень, шляхом підписання спеціальної угоди з ЄС у цій сфері; прискорення гармонізації законодавства України у секторі автомобільного транспорту до законодавства ЄС; забезпечення належної прикордонної інфраструктури та збільшення кількості й пропускної спроможності автомобільних пунктів пропуску відповідно до поточного рівня торговельних відносин з ЄС та транзитного потенціалу України; укладення нових угод про організацію спільного прикордонного контролю із сусідніми країнами та постійний контроль за виконанням чинних домовленостей із Польською Республікою та іншими транзитними країнами щодо роботи автомобільних пунктів пропуску; реформа митної системи відповідно до норм ЄС; екологізація автомобільних вантажних перевезень та впровадження європейських екологічних стандартів з метою сприяння повній лібералізації доступу на ринок ЄС для автомобільних транспортних засобів категорій Євро-5 та Євро-6.

З метою сприяння експорту вітчизняних послуг Залізничного транспорту рекомендується: завершення реформування АТ “Укрзалізниця”; підвищення енергоефективності та екологічності залізничних перевезень з врахуванням тенденцій зеленого курсу “Стратегії сталого та розумного розвитку мобільності”

Європейської Комісії; сприяння розвитку мультимодальних і інтермодальних перевезень.

З метою сприяння експорту послуг сектору міжнародного морського транспорту у внутрішній ринок ЄС рекомендується: актуалізація зобов'язань України щодо наближення законодавства у сфері міжнародних морських перевезень та прискорення наближення законодавства до *acquis* ЄС з метою запровадження режиму внутрішнього ринку з ЄС; врахування досвіду країн Західних Балкан щодо участі в Європейському транспортному співтоваристві; спрощення адміністративних процедур при здійсненні міжнародних вантажних перевезень; запровадження належного функціонування національного механізму «єдиного морського вікна», а також національного сегмента європейської системи обміну навігаційною інформацією SafeSeaNet при наданні послуг морських портів.

В секторі поштових та кур'єрських послуг рекомендується: завершення ІТ-реформування та цифровізації митниці; переведення усіх процесів поштових операторів та експрес-перевізників у електронний формат.

В сектору комп'ютерних послуг у внутрішній ринок ЄС рекомендується: підвищення передбачуваності та прозорості державної політики у секторі ІТ; запобігання непрогнозованому збільшенню регуляторно-податкового тиску на галузь; проведення структурних реформ, направлених на подолання факторів, які спонукають український бізнес реалізовувати свою діяльність через створення компаній-резидентів у країнах ЄС, не пов'язаних з українськими; підвищення ефективності системи охорони інтелектуальної власності.

З огляду на розвиток зовнішньоторгівельних відносин України та ЄС, визначено, що недостатньо розвиненим є потенціал торгівлі послугами з країнами Прибалтики. Потужним стимулом для розвитку зовнішньоторговельних зв'язків України з країнами регіону є геополітичні та економічні фактори. Для України країни Балтії представляють геополітичний інтерес як для розвитку Балто-Чорноморського співробітництва, так і для реалізації власних політичних та економічних цілей на шляху до євроінтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Масенко В.К. Валютно-фінансовий механізм зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посібник. – К.: Центр навч. літ-ри, 2004. – 216 с.
2. Гребельник О.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: Підручник. – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – 696 с.
3. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: Підручник. – К.: Центр навч. літ-ри, 2007. – 384 с.
4. Дідьківський М.І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навч. посібник – К.: Знання, 2006. – 462 с.
5. Івасів Б.С. Міжнародні розрахунки: Підручник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2007. – 223 с. 123 1
6. Кавторєва Я. Все про організацію та облік ЗЕД. – Харків: Фактор, 2004. – 320 с.
7. Каніщенко О.Л. Міжнародний маркетинг: Навч. посібник – К.: Політехніка, 2003. – 214 с.
8. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.: КНЕУ, 2007. – 948 с.
9. Рум'янцев А.П., Рум'янцева Н.С. Зовнішньоекономічна діяльність: Навч. посібник. – К.: Центр навч. літ-ри, 2004. – 384 с.
10. Козик В.В., Панкова Л. А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посібник. 4-те вид. – К: Знання-Прес, 2004. – 406 с.
11. Козик В.В., Панкова Л.А., Карп'як Я.С., Григор'єв О.Ю., Босак О.А., Зовнішньоекономічні операції і контракти: Навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Центр навч. літ-ри, 2004. – 608 с.
12. Саллі В.І. , Трифонова О.В. , Швець В.Я. Основи зовнішньоекономічної діяльності: Навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2003, – 176 с.
13. Трусов О., Рудяк Ю., Голубенко В. Довідник ЗЕДівця. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Харків: Фактор, 2008. – 656 с.

14. Аналіз сталого розвитку – глобальний і регіональний контексти : монографія. У 2 ч. / Міжнар. рада з науки (ICSU) [та ін.]; Виконавці: А. О. Болдак, С. В. Войтко, О. А. Гавриш, І. М. Джигирей та інші : наук. кер. М. З. Згуровський. – К. : НТУУ «КПІ», 2010. – Ч. 2. Україна в індикаторах сталого розвитку. Аналіз-2010. – 220 с.
15. Аналіз сталого розвитку – глобальний і регіональний контексти : монографія. У 2 ч. / Міжнар. рада з науки (ICSU) [та ін.]; Виконавці: А. О. Болдак, С. В. Войтко, О. А. Гавриш, І. М. Джигирей та інші : наук. кер. М. З. Згуровський. – К. : НТУУ «КПІ», 2010. – Ч. 1. Глобальний аналіз якості та безпеки життя людей – 2010. – 255 с.
16. Аналіз сталого розвитку: глобальний і регіональний контексти : монографія / О. А. Акімова, А. О. Болдак, П. К. Вавулін, С. В. Войтко, О. А. Гавриш та інші // Міжнар. рада з науки (ICSU) та ін.; наук. кер. М. З. Згуровський. – К. : НТУУ «КПІ», 2014. – Ч. 2. Україна в індикаторах сталого розвитку (2013). – 172 с.
17. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Підручник для вузів / Багрова І.В., Редіна Н.І., Власюк В.Є., Гетьман О.О.; За ред. проф. І.В. Багрової. – К.: Центр навч. літ-ри, 2004. – 580 с.
18. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: Підручник / За ред. О.А. Кириченка. – К.: Знання, 2005. – 493 с.
19. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: Навч. посібник / За ред. проф. А.І. Кредісова. – К.: ВІРА-Р, 2002. – 448 с.
20. Далик В.П., Дуляба Н.І. Зовнішня торгівля України: реалії та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 7. Ч. 1. С. 110–113.
21. Задоя А.О. Зовнішня торгівля України: сучасні масштаби, структура і тенденції. *Академічний огляд*. 2016. № 2(45). С. 110–117.
22. Калюжна Н. Зовнішня торгівля України: методологія дослідження. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 1. С. 16–31.
23. Кулицький С. Зовнішня торгівля України: стан, проблеми й перспективи. *Україна: події, факти, коментарі*. 2018. № 9. С. 81–93.

24. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 23.04.2024.)
25. BALANCE OF PAYMENTS OF UKRAINE. National Bank of Ukraine. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення 23.04.2024.)
26. DYHA, M. V. – LYAMETS, I. A. 2021. Foreign trade activity of Ukraine: state, problems, prospects. In Scientific Bulletin. Economics and management in the oil and gas industry, vol. 1, 2021, no. 23, pp. 108–117. <http://elar.khmnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10470/1/%d0%94%d0%b8%d1%85%d0%b0-%d0%b7%d0%b5%d0%b4.pdf> (дата звернення 23.04.2024.)
27. EMERSON, M. – MOVCHAN, V. 2021. Deepening EU-Ukrainian relations: Updating and upgrading in the shadow of COVID-19. 2021. https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2021/10/EU-Ukraine_relations-3rd-edition.pdf (дата звернення 23.04.2024.)
28. HORODNICHENKO, Y. – ILONA SOLOGUB, I. – VEDER DI MAURO, B. 2022. Rebuilding Ukraine: principles and policies. Paris: Centre for economic policy research, 2022, 506 p. https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf (дата звернення 23.04.2024.)
29. MATUSZAK, S. 2023. A year of war in Ukraine's foreign trade. In OSW Centre for Eastern Studies. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2023-02-08/aye-ar-war-ukraines-foreign-trade> (дата звернення 24.04.2024.)
30. MOSKALENKO, O. 2023. Time for Ukraine to Enter the EU Common Market. In CEPA. <https://cepa.org/article/time-for-ukraine-to-enter-the-eu-common-market/> (дата звернення 24.04.2024.)
31. OFFICIAL website of the State Customs Service of Ukraine. <https://customs.gov.ua/> (дата звернення 24.04.2024.)
32. OFFICIAL website of the State Statistics Committee of Ukraine. <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 24.04.2024.)
33. RABINOVYCH, M. 2022. EU-Ukraine “deep” trade agenda: the effectiveness and impact perspectives. In International Politics, 2022, pp. 1–19.

<https://link.springer.com/article/10.1057/s41311-022-00384-x>

(дата звернення

24.04.2024.)

34. RUZHYNSKAS, O. 2022. Transformation of Ukraine's Foreign Trade Policy in the Context of the Free Trade Agreement with the EU. In Research Journal Public Security and Public Order, 2022, no. 29, pp. 187–198. <https://repository.mruni.eu/handle/007/18500> (дата звернення 24.04.2024.)

35. SOLOGOUB, I. 2022. Ukraine's EU Integration: A Long Way Home. In Intereconomics, vol. 57, 2022, no. 4, pp. 218–224. <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/4/article/ukraine-s-eu-integration-a-long-way-home.html> (дата звернення 24.04.2024.)

36. TARAN, S. et al. 2022. EU-Ukraine Trade in commodities under the DCFTA: current state and potential for liberalisation. Kyiv: Kyiv School of Economics, 2022, 11 p. <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/05/DCFTA-Commodities-2022-05-Eng-Summary.pdf> (дата звернення 24.04.2024.)

37. THE SOLIDARITY ROADS INITIATIVE is a tool for Ukraine's practical integration into the EU – discussion results. 2023. Europe without barriers. <https://europewb.org.ua/initsiatyva-shlyahy-solidarnosti-ye-instrumentom-praktychnoyi-integratsiyiukrayiny-v-yes-rezultaty-dyskusiyi/> (дата звернення 25.04.2024.)

38. YATSENKO, O. – NITSENKO, V. – KARASOVA, N. – JAMES, H.S.JR. – PARCELL, J.L. 2017. Realization of the potential of the Ukraine – EU free trade area in agriculture. In Journal of International Studies, vol. 10, 2017, no. 2, pp. 258–277. DOI: 10.14254/2071-8330.2017/10-2/18 (дата звернення 24.04.2024.)

39. World Bank Group. <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine> (дата звернення 24.04.2024.)

40. Михайляк І.В. Економічні фактори, що впливають на показники зовнішньої торгівлі країни. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2012. Випуск 111 (Частина II). С. 76–82.

41. Чернега О.Б., Кожухова Т.В. Міжнародна торгівля як джерело та чинник сталого розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Вип. 12. Ч. 3. С. 32–38.

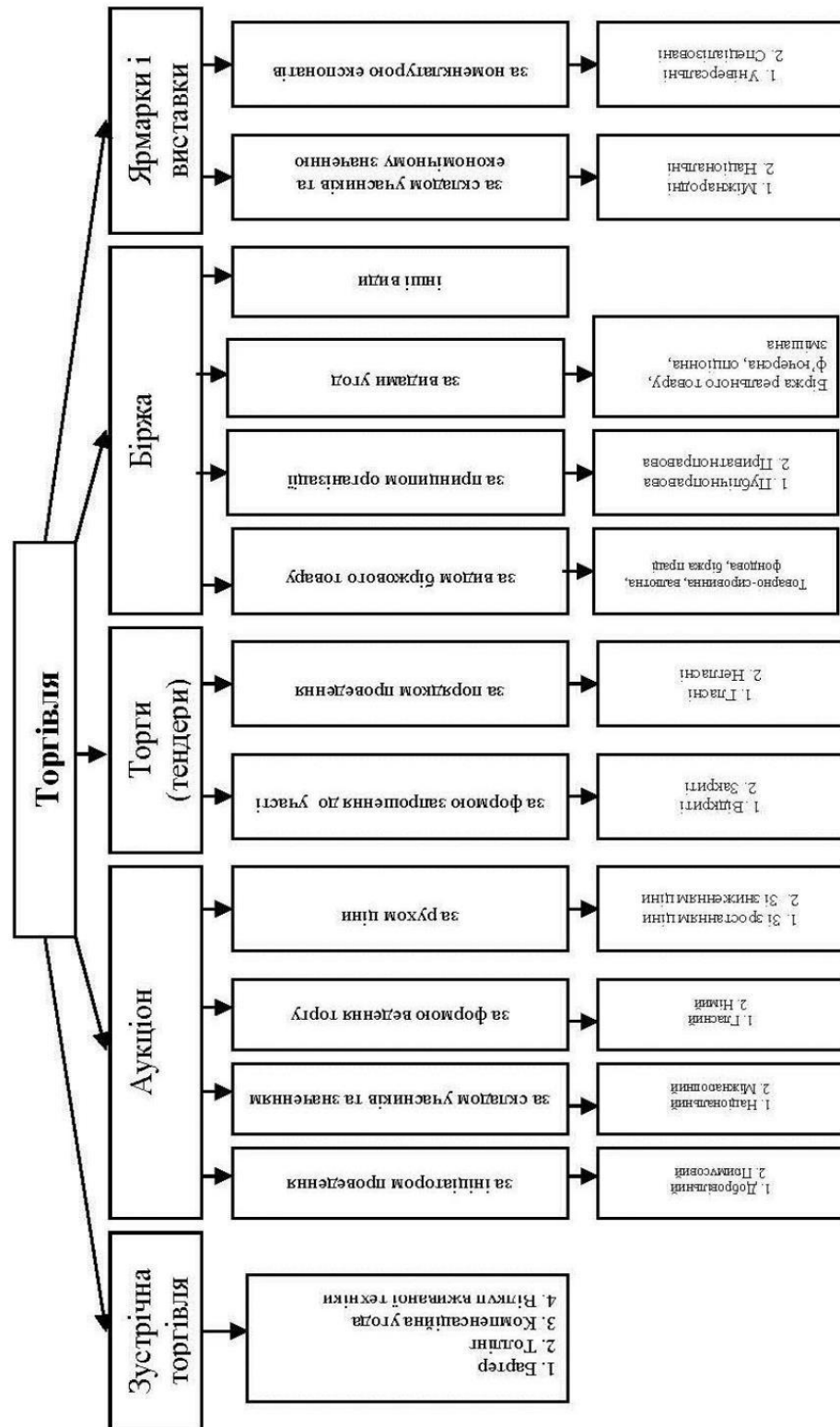
42. Міжнародна торгівля послугами: навчально–методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / І.Т. Кіщак, А.В. Огієнко, М.М. Огієнко та ін.; за заг. ред.. І.Т. Кіщака, А.В. Огієнко. – Миколаїв: Іліон, 2017. – 340 с
43. Про зовнішньоекономічну діяльність. Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення 08.11.23.)
44. Тищенко Ю. Юридичні форми міжнародного економічного права. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. № 6. С. 22 – 31.
45. Козак Ю.Г. Міжнародні організації. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 440 с
46. Ринеська Л. С. Етичні аспекти правового регулювання принципів МЕВ. Ефективна економіка. 2018. №2. С. 1-5
47. Національний банк України. Статистика зовнішнього сектору. Зовнішня торгівля. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення 25.04.2024.)
48. Дуляба Н. І., Далик В. П. Розвиток зовнішньої торгівлі України в умовах глобальної нестабільності. Ефективна економіка. 2020. № 11.
49. Рахман М. С., Штих Є. А. Дослідження основних показників зовнішньої торгівлі України. Приазовський економічний вісник. 2019. Випуск 5(16). С. 384–389.
50. Total trade in services. Available at: <https://hbs.unctad.org/total-trade-in-service> (дата звернення 25.04.2024.)
51. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та ЄС. <https://www.me.gov.ua/> (дата звернення 25.04.2024.)
52. Руденко О.В. Теоретичні аспекти формування глобального ринку послуг. Економіка та підприємництво : зб. наук. праць молодих учених та аспірантів МОН України ДВНЗ «КНЕУ ім. В. Гетьмана». 2011. Вип. 27. С. 44–52.
53. Генеральна угода з торгівлі послугами URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_017. (дата звернення 25.04.2024.)

54. Передрій О. Міжнародні економічні відносини: Навчальний посібник; М-во освіти і науки України, Закарпатський держ. ун-т. Київ: Центр навчальної літератури, 2016. 273 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Форми міжнародної торгівлі (за організаційним принципом побудови)

Структура аналізу та визначення проблем зовнішньої торгівлі в Україні

